

Sp.

45. Þjóðhagsáætlun

fyrir árið 1983.

(Lögð fram af forsætisráðherra hinn 25. október 1982.)

EFNISYFIRLIT

Inngangur	
I. Markmið	
1. Jafnvægi í viðskiptum við útlönd	
2. Traust atvinnulíf, næg atvinna	
3. Launa- og kjaramál	
4. Viðnám gegn verðbólgu	
II. Stefna og ráðstafanir	
1. Fjármál ríkisins	
2. Peninga- og lánamál	
3. Launamál	
4. Verðlagsmál	
5. Fjárfestingarmál	
6. Atvinnumál	
III. Framvinda efnahagsmála 1982 og horfur 1983	
Framvindan 1982	
1. Utanríkisviðskipti	
2. Þjóðarútgjöld	
3. Atvinna	
4. Verðlag og tekjur	
5. Ríkisfjármál og peningamál	
6. Framleiðsla og hagur atvinnuvega	
Horfur 1983	
7. Útflutningsframleiðsla	
8. Viðskiptakjör	
9. Verðlag og tekjur	
10. Þjóðarútgjöld	
11. Viðskiptajöfnuður	
12. Þjóðarframleiðsla — þjóðartekjur	
Töfluviðauki	

Inngangur

Sjaldan hafa orðið meiri og óvæntari breytingar á efnahagslegum skilyrðum þjóðarbúsins en á árinu 1982. Þegar þjóðhagsáætlun var lögð fyrir Alþingi í október í fyrra var því spáð, að þjóðarframleiðslan ykist um 1% á þessu ári, viðskipti við önnur lönd yrðu hallalaus og verðbólga færi minnkandi. Stefna ríkisstjórnarinnar í efnahagsmálum, eins og hún var kynnt í þjóðhagsáætlun, mótaðist af þessum forsendum. En á skammri stund skipast veður í lofti. Ýmsar af meginforsendum þjóðhagsáætlunar brustu af ófyrirsjáanlegum ástæðum. Þegar í nóvember varð ljóst að loðnuafli yrði lítill sem enginn á þessu ári. Jafnframt hefur orðið alvarlegur samdráttur í þorskafla. Nú er talið líklegt að framleiðsla sjávarafurða dragist saman um 16% á árinu af þessum völdum. Einnig hafa vonir manna um batnandi ástand í efnahagsmálum umheimsins ekki reynst á rökum reistar. Lægðin í heimsbúskapnum hefur valdið verulegum þrengingum á mikilvægum útflutningsmörkuðum Íslendinga, bæði fyrir iðnaðarvörur og sjávarafurðir.

Þessi óheillavænlega þróun veldur því, að nú stefnir í halla á viðskiptum við önnur lönd á árinu 1982 er nemur 10% af þjóðarframleiðslu og 5% samdráttur þjóðartekna á mann, þrátt fyrir að tvívegis hafi verið gripið til sérstakra ráðstafana í efnahagsmálum, fyrst í janúarmánuði og síðan í ágúst mánuði. Efnahagsaðgerðirnar í ágúst mánuði og þær ráðstafanir, sem þá voru boðaðar, beindust þó ekki síður að því að ná árangri í efnahagsmálum til lengri tíma og eiga þær því eftir að skila sér á næsta ári, enda mynda þær rammann um efnahagsstefnu ríkisstjórnarinnar á árinu 1983. En þessar breyttu aðstæður hafa krafist þess, að gripið væri til róttækra og umfangsmikilla efnahagsráðstafana, sem bera merki um þá efnahagsferfiðleika sem steðja að þjóðarbúinu. Áherslur í efnahagsstefnu ríkisstjórnarinnar nú eru nokkuð frábrugðnar því, sem boðað var í þjóðhagsáætlun í fyrra. Þýðingarmesta verkefnið er að draga úr viðskiptahallanum með aðhaldi í heildarútgjöldum samhliða aðgerðum til að auka framleiðslugetu þjóðarbúsins. Hins vegar hefur reynst nauðsynlegt að víkja um sinn að nokkru frá fyrri markmiðum um hjöðnun verðbólgu til að koma í veg fyrir stöðvun atvinnufyrirtækja og atvinnuleysi.

Sú skýrsla um þjóðhagsáætlun, sem hér er lögð fram, er hin fjórða í röðinni skv. lögum nr. 13/1979. Skýrslan skiptist í þrjá hluta. Í hinum fyrsta er gerð grein fyrir helstu markmiðum efnahagsstefnunnar. Í öðrum hluta er gerð grein fyrir almennri efnahagsstefnu ríkisstjórnarinnar og þeim ráðstöfunum, sem hún hyggst beita til að ná þeim markmiðum, sem sett eru fyrir næsta og næstu ár. Í þriðja hlutanum er loks fjallað um ástand og horfur í efnahagsmálum.

I.

Markmið

1. Jafnvægi í viðskiptum við útlönd.

Í þjóðhagsáætlun fyrir árið 1982 var gert ráð fyrir hallalausum utanríkisviðskiptum á árinu 1982. Eins og kunnugt er, hefur framvindan að því er varðar útflutningsframleiðslu og útflutning orðið allt önnur en miðað var við í þjóðhagsáætluninni. Í stað 2% aukningar sjávarafurðaf framleiðslu og rúmlega 3% aukningar alls vöruútflutnings eru nú horfur á, að sjávarafurðaf framleiðslan dragist saman um 16% og vöruútflutningur um 13%. Hér munar 1600 milljónum króna eða rúmlega 5% af áætlaðri þjóðarframleiðslu þessa árs. Við þetta bætist síðan áætlaður halli á þjónustujöfnuði um önnur 5% af þjóðarframleiðslu, en þar er

þó enn um óvissa áætlun að ræða. Samtals er þannig spáð viðskiptahalla er nemi rúmlega 10% af þjóðarframleiðslu ársins. Ef innflutningurinn síðustu mánuði ársins dregst ekki verulega saman, er reyndar hætt á að hallinn verði meiri.

Það er nú brýnasta verkefnið í íslenskum efnahagsmálum að draga svo skjótt sem auðið er úr hinum mikla halla í utanríkisviðskiptum þjóðarbúsins og eyða honum á næstu tveimur árum. Að öðrum kosti mun erlend skuldastaða þjóðarinnar og greiðslubyrði af erlendum lánum vaxa svo ört á næstu árum, að stefnir í óviðunandi ástand. Vegna samdráttar útflutningstekna og þjóðarframleiðslu hafa erlendar skuldir sem hlutfall af þjóðarframleiðslu og greiðslubyrði af erlendum lánum farið hækkandi á árinu. Erlendar skuldir nema nú um 45% af þjóðarframleiðslu og greiðslubyrði er 23% af útflutningstekjum. Jafnvel þótt viðskiptahalli minnki verulega á næsta ári, eru líkur á að þessi hlutföll hækki þá enn. Því veltur á miklu að ná sem mestum árangri þegar á árinu 1983 til þess að síðan verði unnt að draga úr skuldaaukningu og greiðslubyrði. Jafnframt er brýnt, að erlendar lántökur á næsta ári fari ekki fram úr því, sem nauðsynlegt er til þess að viðhalda gjaldeyrisstöðunni, þ. e. til að mæta viðskiptahalla og afborgunum af eldri lánum.

Eina leiðin til þess að minnka viðskiptahallann verulega á næstu misserum er að draga úr útgjöldum þjóðarinnar og minnka þannig innflutning. Jafnframt þarf að beina útgjöldum frá innflutningi til kaupa á innlendri vöru og þjónustu og treysta útflutningsatvinnuvegina. Þetta var megintilgangur efnahagsráðstafananna í ágúst. Gengislækkun krónunnar dregur úr kaupum á innfluttri vöru og þjónustu og styrkir stöðu innlendra atvinnugreina, bæði útflutningsgreina og þeirra, sem eiga í samkeppni við innflutning. Til þess að tryggja, að gengislækkunin hefði tilætluð áhrif á þjóðarútgjöld, var nauðsynlegt að hemja víxláhrif verðlags og kauplags af hennar völdum með því að takmarka verðbætur á laun. Að öðrum kosti hefði gengislækkunin skilað litlum raunverulegum árangri en magnað verðbólgu.

Með þeim ráðstöfunum, sem þegar hafa verið gerðar eða ákveðnar eru á næstunni, bæði á sviði ríkisfjármála og tekjumála, og miðað við forsendur þjóðhagsáætlunar um útflutningsframleiðslu og viðskiptakjör eru taldar líkur á því, að viðskiptahallinn minnki á næsta ári í um 6% af þjóðarframleiðslu. Þetta væri umtalsverður árangur en stefna verður að því að ná hallanum niður í 4—5% af þjóðarframleiðslu á næsta ári, ef unnt á að vera að eyða honum á næstu tveimur árum. Horfur í heimsbúskapnum og ástand fiskstofna er ekki þannig að unnt sé að treysta á utanaðkomandi hjálp í þessum efnunum. Forsendur þjóðhagsáætlunar um 3% aukningu útflutningsframleiðslu gætu reynst of bjartsýnar, ef t. d. ekki rætist úr með loðnveiðar á næsta ári. Það verður því að fylgjast vel með framvindu mála og grípa til frekari aðgerða, ef horfur verða á að viðskiptahallinn verði umfram áðurnefnt markmið.

2. Traust atvinnulíf — næg atvinna.

Ríkisstjórnin leggur áherslu á að treysta undirstöður atvinnulífsins með aðgerðum til að auka framleiðni og framleiðslugetu þjóðarbúsins og tryggja þannig öllum landsmönnum næga atvinnu. Ljóst er, að erfitt verður að ná þessu markmiði, þegar saman fer efnahagskreppa í heiminum og alvarlegur samdráttur í fiskafli. Þrátt fyrir þessi erfiðu skilyrði hefur tekist að viðhalda nægri atvinnu á þessu ári. Atvinnuástand hefur yfirleitt verið gott, að undanskildum fyrstu tveimur mánuðum ársins, en þá gætti verkfalls sjómanna, sem m. a. stöðvaði rekstur fiskvinnslustöðva. Þetta er mikilsverður árangur, einkum í ljósi samdráttar þjóðartekna og efnahagserfiðleika í umheiminum, sem hafa valdið því, að flestar þjóðir búa nú við mjög mikið atvinnuleysi, sem fer jafnframt víða vaxandi.

Atvinnuöryggi verður áfram eitt meginmarkmið efnahagsstefunnar. En forsenda þess eru traustir atvinnuvegir, sem geta tekið við vaxandi fjölda fólks og jafnframt fært þjóðinni betri lífskjör og lífsskilyrði á næstu árum og áratugum. Til þess að markmiðum um atvinnuöryggi verði náð, þarf að leggja traustari grundvöll að uppbyggingu atvinnulífsins með það

markmið að leiðarljósi að auka framleiðni og framleiðslu. Í þessu skyni þarf að beina framkvæmdafé þjóðarinnar inn á brautir, sem líklegar eru til að auka þjóðarframleiðslu og atvinnu á komandi árum. Hér þarf bæði að hafa hefðbundnar atvinnugreinar í huga og eins nýjar, sem byggja á nýtingu orkulinda landsins. Með þessu móti verða best tryggð samkeppnisfær lífskjör og lífsskilyrði við þau lönd, sem Íslendingar hafa mest samskipti og samanburð við. Eftir miðjan síðasta áratug fór fjöldi þeirra, sem flytjast af landi brott umfram hina, sem til landsins flytjast, vaxandi. Á síðasta ári fluttu hins vegar fleiri til landsins en frá landinu og er það í fyrsta skipti síðan 1974.

Eins og fram hefur komið, er þýðingarmesta verkefni hagstjórnar nú að draga úr viðskiptahallanum. Það verður til skamms tíma ekki gert á annan hátt en með samdrætti í neyslu og fjárfestingu, minni innflutningi og meiri sparnaði. En samhliða slíkum aðhaldsaðgerðum leggur ríkisstjórnin áherslu á aðgerðir til að auka þjóðarframleiðslu og draga með þeim hætti úr viðskiptahalla um leið og betri lífskjör eru tryggð. Aðhald í heildarútgjöldum samhliða aðgerðum til að auka framleiðslugetu þjóðarbúsins eru því þungamiðja efnahagsstefnu ríkisstjórnarinnar.

3. Launa- og kjaramál.

Það er eitt af meginmarkmiðum efnahagsstefnu ríkisstjórnarinnar að jafna lífskjör og bæta hag hinna lakast settu í þjóðfélaginu. Ríkisstjórnin mun stefna að því að verja lægstu laun eins og unnt er fyrir þeim samdrætti, sem orðið hefur í þjóðartekjum. Í þessu skyni mun ríkisstjórnin innan skamms hefja viðræður við samtök launafólks um hvernig verja skuli 175 milljónum króna á þessu og næsta ári til láglau nabóta og skattendurgreiðslna. Þá verður 85 milljónum króna varið til Byggingarsjóðs ríkisins og er það tvöföldun ríkisframlags frá þessu ári.

Ríkisstjórnin vinnur að ýmsum málum er varða launa- og kjaramál og verður nánar greint frá þeim hér á eftir í kaflanum um kjarastefnuna. Sérstaklega ber þar að hafa í huga nýtt viðmiðunarkerfi fyrir laun, sem unnið hefur verið að á vegum ríkisstjórnarinnar frá því í janúar á þessu ári. Ennfremur er verið að undirbúa breytingar á orlofslögnum.

4. Viðnám gegn verðbólgu.

Á þessu ári hefur verðbólga farið vaxandi á ný eftir að verulegur árangur náðist í baráttunni við hana á árinu 1981. Verðlagsbreytingar á árinu 1982 fara langt fram úr því marki, sem ríkisstjórnin setti sér í upphafi árs. Ástæðurnar fyrir því eru margþættar. Þar vegur þó þyngst, að stórfelldur og óvæntur samdráttur í þjóðarbúskapnum á þessu ári hefur knúið ríkisstjórnina til að endurskoða fyrri markmið efnahagsstefnunnar. Við núverandi aðstæður var mikilvægast að koma í veg fyrir stöðvun útflutningsatvinnuvega og að draga úr viðskiptahalla. Gengislækkun krónunnar var skjótasta leiðin til þess að ná þessum markmiðum, en hún felur einnig í sér hættu á aukinni verðbólgu. Það varð þannig nauðsynlegt að slaka á verðlagsmarkmiðinu á þessu ári til þess að koma í veg fyrir enn alvarlegri afleiðingar á öðrum sviðum efnahagslífsins. Stöðvun atvinnufyrirtækja og atvinnuleysi blasti við, ef ekki hefði verið gripið til aðgerða til úrbóta.

Fyrir efnahagsaðgerðir ríkisstjórnarinnar í ágúst mánuði var því spáð, að verðbólgan stefndi í 75—80% um mitt næsta ár. Efnahagsaðgerðirnar gætu komið verðbólgunni niður í 40—45% frá upphafi til loka árs 1983. Er þá miðað við þegar fram komnar efnahagsráðstafanir, hugmyndir viðræðunefndar um vísitölumál eins og þær liggja fyrir, aukið aðhald í peningamálum og ríkisfjármálum og þá þjóðhagsspá, sem hér er sett fram.

Ríkisstjórnin stefnir að því, að verðbólgan verði ekki meiri en 40—45% á næsta ári og lagður verði grunnur að áframhaldandi hjöðnun verðbólgu. Ríkisstjórnin telur óvarlegt að taka stærri skref í þessu efni á næsta ári á meðan einbeita verður kröftunum að því verkefni

að draga úr viðskiptahalla og erlendri skuldasöfnun. Auk þess gæti of aðhaldssöm stefna í þessu efni leitt til verulegs atvinnuleysis, eins og gerst hefur í nágrannalöndunum.

Hins vegar leggur ríkisstjórnin áherslu á að halda verðbólgunni í skefjum við núverandi aðstæður, þannig að unnt verði að koma henni niður á við í hæfilegum skrefum á næstu árum.

II.

Stefna og ráðstafanir

1. Fjármál ríkisins.

Á síðustu árum hefur fjárhagur ríkissjóðs batnað verulega frá því sem var árin á undan. Árin 1975—1978 nam skuld ríkissjóðs við Seðlabankann 4—5% af þjóðarframleiðslu en í árslok 1981 var þetta hlutfall komið niður í rúmlega 1%. Samkvæmt ríkisreikningi var rekstrarafgangur bæði árin 1980 og 1981. Á árinu 1982 hefur fjárhagur ríkissjóðs verið í viðunandi jafnvægi og í lok ágúst var staðan hlutfallslega svipuð og á sama tíma undanfarin tvö ár. Þetta má að nokkru leyti rekja til óvenjumikilla tekna af óbeinum sköttum fram eftir árinu vegna mikils innflutnings og veltu, en ætla má að mjög dragi úr tekjuaukningu á síðustu mánuðum ársins og getur því brugðið til beggja vona í árslok.

Frumvarp til fjárlaga fyrir árið 1983 mótast af því meginmarkmiði, sem einkennt hefur fyrri fjárlagafrumvörp þessarar ríkisstjórnar, að tryggja hallalausán rekstur ríkissjóðs. Þetta verður hins vegar mun erfiðara á næsta ári en síðustu árin vegna þess samdráttar, sem verður í þjóðarþúskaðum á þessu ári og líklega einnig á næsta ári. Samdráttur þjóðarframleiðslu og -tekna hefur skjótt áhrif á tekjur ríkissjóðs en bein áhrif á útgjöld eru mun minni. Af þessum sökum er nauðsynlegt að draga svo úr útgjöldum ríkissjóðs sem unnt er til þess að koma í veg fyrir halla á ríkissjóði. Þetta er líka mikilvægur liður í þeirri viðleitni að draga verulega úr viðskiptahalla á næsta ári. Samdráttur ríkisútgjalda kemur einkum fram í fjárfestingu ríkisins og framlögum til sameiginlegra framkvæmda ríkis og sveitarfélaga. Hins vegar er leitast við að tryggja óskerta félagslega þjónustu. Aukin áhersla verður lögð á sparnað í opinberum rekstri. Ríkisstjórnin mun meðal annars stofna til endurskoðunar á skipulagi og útgjöldum til heilbrigðismála með sérstakri áherslu á þjónustu sjúkrahúsa.

Samkvæmt fjárlagafrumvarpi næsta árs verða heildartekjur ríkissjóðs tæplega 12,8 milljarðar króna. Útgjöld verða nær 12,7 milljarðar króna og er það 30,5% af áætlaðri þjóðarframleiðslu og er það ívið hærra hlutfall en reiknað er með á þessu ári. Ástæðan er samdráttur þjóðarframleiðslu, sem ríkisútgjöld fylgja ekki að öllu leyti. Tekjuafgangur á næsta ári er áætlaður 82 milljónir króna. Afborganir af lánum umfram nýjar lántökur og greiðsla viðskiptaskulda eru áformaðar 58 milljónir króna og greiðsluafgangur er því 24 milljónir króna. Í afborgunum lána eru meðtaldar 100 milljónir króna til Seðlabanka og samkvæmt því mun ríkissjóður bæta stöðu sína við bankakerfið um 124 milljónir króna. Það skiptir verulegu máli fyrir framvindu peningamála, að þetta markmið náist.

Undirbúningur að staðgreiðslu skatta hefur lengi verið á döfni, en frumvörp um það efni hafa ekki náð fram að ganga. Á næstunni verður reynt til þrautar, hvort unnt verður að ná samstöðu um framkvæmd þessa máls og er nú unnið að því af fulltrúum allra þingflokka, samtaka sveitarfélaga og fjármálaráðuneytis. Ennfremur er nú unnið að samningu frumvarps um virðisaukaskatt á vegum fjármálaráðuneytisins til endanlegrar stefnumörkunar á þessu sviði. Í athugasemdum fjárlagafrumvarpsins er nánar greint frá þessum atriðum og vísast til þess um einstaka þætti tekjuöflunar og útgjalda.

Undirbúningur fjárfestingar- og lánsfjáráætlunar fyrir næsta ár er vel á veg kominn og verður áætlunin lögð fyrir Alþingi á næstu vikum. Áætlunin verður miðuð við að draga úr

opinberum framkvæmdum og efla innlenda fjármögnun framkvæmda í því skyni að draga úr viðskiptahalla og erlendum lántökum. Ríkisstjórnin mun leggja mikla áherslu á að styrkja sem mest innlenda fjáröflun til framkvæmda. Þetta verður veigamikill þáttur í þeim aðgerðum, sem mótast af því meginmarkmiði þessarar þjóðhagsáætlunar að eyða viðskiptahallanum á næstu tveimur árum.

2. Peninga- og lánamál.

Þróun peningamála það sem af er þessu ári hefur um margt verið ólík því sem var á sama tíma í fyrra. Framan af ári í fyrra jókst peningamagn æ örar vegna mikillar erlendar lántöku og halla á ríkissjóði og innlán jukust einnig mikið. Útlán jukust hins vegar minna og lausafjárstaða bankanna var tiltölulega góð. Þegar leið á árið hægði á innstreymi erlends fjármagns, greiðsluafgangur var á ríkissjóði og mjög dró úr innlánsaukningu. Útlán fóru hins vegar vaxandi og lausafjárstaða bankanna þrengdist. Þetta hefur síðan haldið áfram á þessu ári. Gjalddeyrisstaðan hefur rýrnað verulega vegna mikils viðskiptahalla, mjög hefur dregið úr innlánaaukningu en útlánaaukning lítið hjaðnað. Lausafjárstaða bankanna hefur því versnað mikið. Möguleikar til stjórnar peningamála bötnuðu talsvert með hinni sérstöku sveigjanlegu innlánsbindingu, sem lögfest var á síðasta ári. Þetta hefur þó ekki dugað til að hemja hina miklu útlánaaukningu að undanfögnu.

Orsaka útlánaaukningarinnar er bæði að leita í vaxandi hallarekstri atvinnugreina fram eftir árinu og mikilli eftirspurn einstaklinga eftir lánunum. Eftir efnahagsaðgerðirnar í ágúst og ráðstafanir í sjávarútvegi í september ætti að draga úr útlánum af þessum ástæðum.

Brýnasta verkefnið í peningamálum er að koma aftur á jafnvægi í peningakerfinu, bæði með því að draga úr aukningu útlána og með því að laða stærri hluta af sparnaði landsmanna til ávöxtunar í bönkum og sparissjóðum, án þess þó að það valdi síðan útlánaþenslu á ný. Þetta er ekki síst mikilvægt í því skyni að auka innlenda fjármögnun atvinnuvega og opinberra framkvæmda og draga þannig úr erlendum lántökum eins og kostur er. Þetta er forsenda þess, að sá árangur náist að eyða viðskiptahallanum á næstu tveimur árum. Stjórn peningamála verður að miðast við þetta fyrst og fremst. Þar þarf að tryggja viðunandi ávöxtunarkjör sparifjár í formi verðtryggingar og vaxta og koma á sem mestu samræmi milli vaxta og verðtryggingarkjara á útlánum. Þetta felur í sér breytingu á vöxtum óverðtryggðra inn- og útlána við núverandi aðstæður. Einnig er nauðsynlegt að gera breytingar á reglum og kjörum viðskipta innlánsstofnana við Seðlabankann til þess að herða aðhald að útlánum innlánsstofnana. Með hinum nýju reglum verður að gera kröfu til innlánsstofnana um aðlögun til jafnvægis í rekstri þeirra.

Þróun peningamála ræðst mjög af stefnunni í gengismálum og því er nauðsynlegt að líta á það hvort tveggja í senn. Á þessu ári hefur reynst nauðsynlegt að lækka meðalgengi krónunnar meira en sem nemur mismun á kostnaðarþróun innanlands og í helstu viðskiptalöndum. Ástæðan er versnandi hagur útflutningsgreina og greina, sem eiga í samkeppni við innflutning, og vaxandi viðskiptahalli, en það eru mikilvægustu þættirnir við ákvörðun gengis. Þrátt fyrir þessa lækkun á gengi krónunnar hafa þær greinar, sem flytja út á Evrópumarkað eða eiga í samkeppni við innflutning frá Evrópu, átt í erfiðleikum vegna mikillar lækkunar á gengi Evrópumynta gagnvart dollar. Framkvæmd gengisstefnunnar verður áfram miðuð við þau markmið að tryggja rekstrargrundvöll útflutnings- og samkeppnisgreina og draga úr viðskiptahalla.

3. Launamál.

Kaupmáttur kauptaxta launþega verður svipaður á árinu 1982 og á árinu 1981 og sama gildir líklega einnig um kaupmátt ráðstöfunartekna. Kaupmáttur tekna á árinu öllu helst þannig óbreyttur, þrátt fyrir samdrátt þjóðarframleiðslu og -tekna. Undir lok ársins og á

næsta ári verður kaupmátturinn hins vegar minni en að meðaltali á þessu ári enda hlýtur kaupmáttur tekna að minnka, þegar þjóðartekjur dragast saman. Það er hins vegar stefna ríkisstjórnarinnar að verja kaupmátt lægstu launa, eins og unnt er, með sérstökum láglauna-bótum og skattendurgreiðslum, eins og áður var nefnt, auk þess sem stefnt er að lengingu orlofs, sem taki gildi frá og með 1. desember næstkomandi. Þegar hefur verið tryggður áfangi í jöfnun húshitunarkostnaðar frá 1. október síðastliðnum, eins og ákveðið var í ágúst. Jafnframt hefur verið skipuð nefnd fulltrúa með tengsl við alla þingflokka er fjalli um framtíð-arfjáröflun til jöfnunar húshitunarkostnaðar. Hér er um mikilvægan áfanga að ræða í þá átt að jafna lífskjör í landinu. Þá er unnið að tillögugerð um húsnæðismál, sem sérstaklega hefur það markmið að bæta hlut þeirra, sem byggja eða kaupa íbúð í fyrsta sinn.

Samhliða aðgerðum ríkisstjórnarinnar í efnahagsmálum í janúar sl. var ákveðið að vinna að nýju viðmiðunarkerfi fyrir laun, sem gæti komið í stað núverandi vísitölukerfis. Í þessu skyni var skipuð nefnd, viðræðunefnd um vísitölumál, sem hefur annast viðræður við samtök launafólks og aðra hagsmunaaðila atvinnulífsins og unnið að útfærslu að nýju viðmiðunarkerfi. Hugmyndir nefndarinnar voru lagðar fyrir samráðsaðila um miðjan ágúst. Í þessum hugmyndum er gert ráð fyrir umtalsverðum breytingum á núverandi vísitölukerfi. Samkvæmt þeim verður tekinn upp nýr grundvöllur fyrir vísitölu framfærslukostnaðar, sem reistur er á neyslukönnun, sem gerð var á árunum 1979 og 1980. Tenging launa við vísitölu yrði miðuð við nýja vísitölu, lífskjaravísitölu, sem tekur til fleiri þátta í lífskjörum launafólks en núverandi vísitölukerfi. Einnig er gert ráð fyrir, að breytingar á orkuverði dragist frá framfærsluvísitölu við ákvörðun verðbóta og að verðbætur greiðist á fjögurra eða sex mánaða fresti í stað þriggja nú. Jafnframt er gert ráð fyrir að búvöruverð og almennt fiskverð ákvarðist á sömu dagsetningum.

Með ráðstöfunum ríkisstjórnarinnar í efnahagsmálum í ágústmánuði fylgdi sú ákvörðun, að tekið yrði upp nýtt viðmiðunarkerfi fyrir laun með hliðsjón af hugmyndum viðræðunefndarinnar, þannig að verðbætur á laun yrðu greiddar samkvæmt nýju viðmiðunarkerfi eftir 1. desember 1982. Nefndin mun á næstunni eiga frekari viðræður við aðila vinnu-markaðarins um þær hugmyndir, sem hún hefur lagt fram, og jafnframt vinnur hún að undirbúningi frumvarps til laga um viðmiðun launa við verðlag, og verður það lagt fyrir Alþingi.

4. Verðlagsmál.

Um sl. áramót féllu verðstöðvunarákvæði laga nr. 12/1981 úr gildi. Þar með var meira en áratugs löng verðstöðvun afnumin.

Í janúarmánuði var lögð fram á Alþingi skýrsla ríkisstjórnarinnar um aðgerðir í efnahagsmálum. Þar sagði m. a. um verðlagsmál: „Í verðlagsmálum verði við það miðað, að draga úr opinberum afskiptum af verðmyndun og auka sveigjanleik í verðmyndunarkerfinu Tekið verði upp nýtt fyrirkomulag, sem miðar að því, að verðgæsla komi í vaxandi mæli í stað beinna verðlagsákvæða.“

Í framhaldi af þessari yfirlýsingu voru síðan samþykktar á Alþingi breytingar á verðlagslöggjöfinni, sem miðuðu að því að auka sveigjanleika í verðmyndunarkerfinu. Verðlagsyfirvöld hafa síðan unnið að undirbúningi verðgæslukerfis og í því sambandi átt viðræður við ýmis hagsmunasamtök atvinnuveganna.

Stefnt er að því að á komandi vetri verði unnt að fella undan beinum verðlagsákvæðum ýmsar greinar innlendra vöruframleiðslu, sem eiga í óheftri samkeppni við innfluttar iðnaðarvörur. Í yfirlýsingu ríkisstjórnarinnar vegna aðgerða í efnahagsmálum í lok ágústmánaðar sl. var undirstrikað að gefa ætti verðlagningu á þessum vörum frjálsa. Jafnframt því að stefna að afnámi beinna verðlagsákvæða, þar sem því verður við komið, verður með markvissum hætti unnið að kynningarstarfi til þess að styrkja verðskyn kaupenda og seljenda.

5. Fjárfestingarmál.

Síðustu tvö árin hefur heildarfjármunamyndunin numið rúmlega 27% af þjóðarframleiðslu og er það nokkru hærra en gert var ráð fyrir í fjárfestingar- og lánsfjáráætlunum þessara ára. Ástæðan var einkum meiri fjármunamyndun atvinnuveganna en spáð hafði verið, ekki síst mikil kaup á flutningatækjum. Áætlanir benda til þess, að fjármunamyndunin dragist saman um 4—5% á þessu ári eða heldur meira en þjóðarframleiðslan, en hlutfall fjárfestingar verður enn rúmlega 27% af þjóðarframleiðslu. Í fjárfestingar- og lánsfjáráætlun fyrir árið 1982 var gert ráð fyrir rúmlega 6% samdrætti opinberra framkvæmda. Samdrátturinn verður líklega nokkru meiri þar sem verðhækkningar á árinu hafa orðið meiri en miðað var við í ætluninni. Vegna þessa samdráttar verður viðskiptahallinn á árinu einnig minni en ella.

Stefnan í fjárfestingarmálum á næsta ári verður að taka mið af þeim erfiðleikum, sem þjóðarbúið á nú við að glíma og koma ekki síst fram í vaxandi viðskiptahalla. Hið opinbera hefur einkum bein áhrif á fjárfestingu með tvennum hætti, ákvörðunum um opinberar framkvæmdir og ákvörðun um lánskjör fjárfestingarlánasjóða og ráðstöfun lánsfjár til þeirra. Efnahagsráðstafanir stjórnvalda hafa auk þess áhrif á fjárfestingarákvarðanir með ýmsum hætti og almennt efnahagsástand hefur þar einnig mikið að segja.

Í fjárlagafrumvarpi fyrir árið 1983 og við undirbúning fjárfestingar- og lánsfjáráætlunar er lögð á það áhersla að draga verulega úr opinberum framkvæmdum á næsta ári. Samdráttur fjárfestingar og þar með einnig opinberra framkvæmda hlýtur að verða veigamikill þáttur í því að minnka viðskiptahallann strax á næsta ári. Eins og áður sagði, dragast opinberar framkvæmdir talsvert saman þegar á þessu ári. Að því er hitaveituframkvæmdir varðar verður framhald á þessu ári, þar sem öllum stærstu áföngum er nú lokið eða þeir eru langt komnir. Hins vegar standa víða eftir vandamál vegna fjármögnunar þessara framkvæmda, sem leita þarf leiða til þess að leysa án óhófllegrar erlendrar lántöku. Umfjöllun um opinberar framkvæmdir aðrar en þær, sem ákveðnar eru í fjárlögum, er að hluta til ólokið. Á það meðal annars við um orkuframkvæmdir. Ákvarðanir um þessar framkvæmdir verða teknar við afgreiðslu fjárfestingar- og lánsfjáráætlunar, sem lögð verður fyrir Alþingi á næstu vikum. Þessar ákvarðanir hljóta að taka mið af þeim erfiðleikum, sem þjóðarbúið á nú við að glíma.

Á síðustu árum hefur verulegur árangur orðið í því að styrkja eiginfjárstöðu fjárfestingarlánasjóðanna með bættri ávöxtun á ráðstöfunarfé sjóðanna. Jafnframt hefur verið unnt að draga úr beinum framlögum ríkisins til sjóðanna. Enn vantar þó nokkuð á, að útlánareglur, lánstími og vaxtakjör fjárfestingarlánasjóða atvinnuveganna séu sambærileg. Verður unnið að því á næstunni og er það einn liður í því að jafna starfsskilyrði atvinnuveganna auk þess sem það hefur áhrif í þá átt að draga úr óarðbærri fjárfestingu, sem ráðist hefur af vildarkjörum á fjármagni.

Samdráttur þjóðarframleiðslu og -tekna á árinu 1982 og líkur á áframhaldi þess á næsta ári mun vafalaust hafa áhrif til samdráttar í fjárfestingu atvinnuveganna, enda slíkt nauðsynlegt við ríkjandi aðstæður. Þó gæti orðið aukning á fjárfestingu í iðnaði, þar sem ýmsar veigamiklar framkvæmdir eru nú í undirbúningi. Má þar einkum nefna kísilmálmverksmiðju á Reyðarfirði. Ráðstöfun lánsfjár til fjárfestingarlánasjóðanna þarf að taka mið af æskilegri fjárfestingarþróun á næsta ári. Þar er þó ein undantekning, sem er Fiskveiðasjóður, en fjárþörf hans á næstu árum ræðst fyrst og fremst af fjárfestingu í fiskveiðum á undanförunum árum en tiltölulega lítið af fjárfestingu líðandi árs. Mikil skipakaup síðustu árin lenda nú á Fiskveiðasjóði um leið og afkoma útgerðar hefur versnað og þar með geta hennar til að standa undir fjármagnskostnaði. Ennfremur dragast tekjur Fiskveiðasjóðs af útflutningsgjaldi saman vegna minnkandi afla. Þetta er þannig ein hliðin á þeim erfiðleikum, sem sjávarútvegurinn hefur lent í á þessu ári.

Eins og áður sagði hefur innflutningur flutningatækja og reyndar einnig hvers konar véla og tækja verið afar mikill undanfarin ár, meðal annars vegna þess að möguleikar til erlendar lántöku til þessara kaupa voru rýmkaðir. Árin áður hafði lítið verið flutt inn af þessum tækjum og því orðin veruleg endurnýjunarþörf. Á þessu ári þótti nauðsynlegt að takmarka á ný erlenda lántöku til kaupa á vörubifreiðum og vinnuvélum í því skyni að draga úr innflutningi. Af sömu ástæðu verður athugað að takmarka einnig lán til kaupa á öðrum vélum og tækjum.

Eins og áður sagði liggja ákvarðanir um opinberar framkvæmdir í heild á næsta ári ekki fyrir og veruleg óvissa er um aðra fjárfestingu. Hér verður miðað við, að fjármunamyndun í heild dragist saman um nálægt 8% á næsta ári og yrði hún þá tæplega 26% af þjóðarframleiðslunni. Í fjárfestingar- og lánsfjáráætlun verður nánar gerð grein fyrir áformum um opinberar framkvæmdir á næsta ári og fjárfestingarmálum að öðru leyti.

6. Atvinnumál.

Forsenda nærgrar og öruggrar atvinnu fyrir vaxandi fjölda fólks eru traustir atvinnuvegir. Staða þeirra verður best styrkt til lengdar með því að auka framleiðni og hagræðingu og með því að draga úr kostnaði við framleiðslustarfsemina. Í yfirlýsingu ríkisstjórnarinnar frá 21. ágúst vegna aðgerða í efnahagsmálum kom fram, að ríkisstjórnin hefur ákveðið að standa að margháttuðum aðgerðum til þess að treysta atvinnuvegina. Sumt af því er unnt að framkvæma strax en annað mun ekki skila árangri fyrir en að nokkrum tíma liðnum.

Sjávarútvegur. Það eykur á vanda sjávarútvegs, þegar afli dregst saman, að mörg ný skip hafa bæst í flotann á síðustu árum með mun meiri fjármagnskostnað en eldri skipin. Rekstrarstaða þessa hluta flotans er því mun verri en hinna skipanna, og gerir það stöðu greinarinnar í heild lakari en ella. Af þessum sökum er nú nauðsynlegt að stöðva innflutning fiskiskipa algjörlega næstu tvö árin og gera verulegar kröfur til eiginfjárframlags við nýsmíði innanlands. Reynslan sýnir, að mjög erfitt er að draga úr ásókn í ný skip eftir þeirri leið að herða fjármagnskjörin. Það er því nauðsynlegt að grípa tímabundið til þess ráðs að banna algjörlega innflutning á skipum. Reynt verður að beina verkefnum við breytingar og viðhald flotans til innlendra skipasmíðastöðva eftir því sem kostur er. Aðrar helstu aðgerðir í sjávaútvegi og fiskvinnslu eru þessar:

Til að stuðla að betri meðferð á afla og auka framleiðslugæði verði reglur um meðferð á hráefni bæði í fiskiskipum og fiskvinnslustöðvum hertar og einnig viðurlög gegn brotum. Veiðar og vinnsla verði háð opinberum leyfum, sem beita má m. a. í þessu skyni.

Á næstu mánuðum verði efnt til stórauðinnar fræðslu um gæði og vöruvöndum í íslenskri framleiðslu.

Undirbúið verði sérstakt átak í markaðs- og sölumálum íslenskra afurða erlendis.

Landbúnaður. Unnið verði að því að draga úr þörf fyrir útflutningsuppbætur með því að stuðla að samdrætti í kjötframleiðslu með aðstoð hins opinbera, þannig að framleiðslan haldist framvegis í hendur við innanlandsneyslu og nýtanlega erlenda markaði. Viðræður verði teknar upp við samtök bænda um endurskoðun útflutningsbótakerfisins. Loðdýrarækt og aðrar nýjar búgreinar verði efldar sérstaklega með hagkvæman útflutning í huga. Stefnt verði að því að búvöruframleiðslan í einstökum byggðarlögum verði í samræmi við landkosti jarða og markaðsstöðu.

Iðnaður. Í upphafi þessa árs skilaði nefnd, sem forsætisráðherra skipaði til að bera saman starfsskilyrði iðnaðar, sjávarútvegs og landbúnaðar, ítarlegri skýrslu um starfsskilyrði þessara atvinnuvega. Í framhaldi af því hefur verið unnið að tillögugerð um aðgerðir til að

jafna starfsskilyrðin. Mikilvægasta verkefnið á því sviði er endurskoðun á tekjuöflunarkerfi hins opinbera. Verður hún framkvæmd með hliðsjón af tillögum starfshóps um þessi mál, sem lokið hefur störfum. Einnig verður unnið að því að samræma aðstöðugjald á atvinnurekstur með lækkun gjaldsins á iðnað og landbúnað að undangengnum viðræðum við Samband íslenskra sveitarfélaga. Til þess að auðvelda iðnfyrirtækjum að bregðast við erlendri samkeppni verður verðlagning á innlendum iðnaðarvörum, sem eiga í óheftri erlendri samkeppni, gefin frjáls. Til að örva útflutning verði nýtt útflutningstryggingakerfi tekið upp og útflutningslánakerfið eftt, þannig að Útflutningslánaþjófur geti boðið sambærileg kjör og samsvarandi sjóðir erlendis.

Peim ráðstöfunum, sem hér hefur verið lýst, er ætlað að styrkja undirstöðu íslensks atvinnulífs og þar með atvinnu í þessum greinum og öðrum atvinnugreinum, sem mikið sækja til þessara atvinnuvega. Jafnframt er unnið að athugun á því með hvaða hætti best verður unnt að nýta orkulindir landsins á næstu áratugum.

Veigamikill þáttur atvinnustefnunnar er nýting orkulinda landsins til að draga svo sem kostur er úr innflutningi á olíuvörum og til að byggja upp innlend fyrirtæki, sem nýta mikla orku. Gengið hefur verið frá framkvæmdaáætlun í virkjanamálum og orkunýtingu með samþykkt Alþingis á lögum um raforkuver nr. 60/1981 og þingsályktun um virkjunarframkvæmdir og orkunýtingu frá 6. maí 1982. Í framhaldi af því var gerður þann 11. ágúst 1982 samningur milli ríkisstjórnarinnar og Landsvirkjunar um virkjanamál, yfirtöku byggðalína o. fl.

Í ár verður þriðja vélasamstæða Hrauneyjafossvirkjunar tekin í notkun og lýkur þar með meginframkvæmdum við þá virkjun. Háspennulína (220 kV) var nýverið tengd milli virkjana við Tungnaá og Brennimeis í Hvalfirði og unnið er að lagningu 132 kV Suðurlínu, sem gert er ráð fyrir að tengja fyrir árslok 1983.

Meginverkefnið í raforkuframkvæmdum næstu 10—15 árin samkvæmt ofangreindri framkvæmdaáætlun eru:

1. Bygging Blönduvirkjunar, sem framkvæmdir hófust við sumarið 1982, og verður virkjunin tekin í notkun ekki síðar en á árinu 1987.
2. Bygging Fljótsdalsvirkjunar, sem nú er í undirbúningi með það fyrir augum að hún geti hafið rekstur árið 1990.
3. Orkuöflunarframkvæmdir og aflaukning í virkjunum á Þjórsár/Tungnaásvæðinu samhliða byggingu Blöndu- og Fljótsdalsvirkjunar og síðan lúkning Sultartangavirkjunar.
4. Styrking byggðalínukerfisins og lagning Sprengisandslínu milli Tungnaárvirkjana og Akureyrar.
5. Aukning varaafis og nýting jarðvarma til raforkuframleiðslu, m. a. samhliða annarri hagnýtingu.

Hraðinn við þessar framkvæmdir mun fyrst og fremst ráðast af orkunýtingu umfram almennan markað á grundvelli stefnu stjórnvalda um uppbyggingu orkufrekra iðnfyrirtækja. En hagkvæmni slíkra fyrirtækja hlýtur að vera meginforsenda fyrir framkvæmdum á þessu sviði. Sett hafa verið lög um kísilmálmverksmiðju á Reyðarfirði og stofnað fyrirtæki, Kísilmálmvinnslan h. f. Á vegum stjórnar fyrirtækisins er nú unnið að undirbúningi framkvæmda við verksmiðjuna, þannig að framkvæmdir geti hafist, þegar ákvörðun þar að lútandi liggur fyrir. Einnig er unnið að margháttuðum athugunum og undirbúningi vegna annars orkufreks iðnaðar, svo sem natríumkloratverksmiðju, trjákoðuverksmiðju, íslenskrar áliðju og magnesíumframleiðslu.

III.

Framvinda efnahagsmála 1982 og horfur 1983

Framvindan 1982.

Þróun efnahagsmála á árinu 1982 hefur um margt reynst frábrugðin því sem gert var ráð fyrir í þjóðhagsáætlun og í spám í upphafi ársins. Meginástæða þessa er sú, að sjávarafli hefur orðið minni en á síðastliðnu ári og minni en ætlað var í þjóðhagsáætlun, en þar var reiknað með að aflinn yrði svipaður árin 1981 og 1982. Framvindan síðustu misserin sýnir enn á ný, hve þjóðarbúskapurinn er sveiflukennður og næmur fyrir breytingum í ytri skilyrðum og hversu afdrifaríkar slíkar breytingar geta reynst fyrir vöxt og viðgang þjóðarbúsins.

Áratuginn 1971—1980 nam hagvöxtur hér á landi 3,7% til jafnaðar á ári eins og hann er metinn á mælikvarða hvors tveggja, þjóðarframleiðslu og þjóðartekna á mann. Fyrri hluta áratugsins var hagvöxtur mjög mikill eftir samdrátt árin næstu á undan. Um miðbik áratugsins kom afturkippur í þessa þróun, einkum vegna afarmikillar rýrnunar viðskiptakjara og samdráttar í eftirspurn erlendis, og þjóðartekjur drógust saman tvö ár í röð, 1974 og 1975. Bæði þjóðarframleiðsla og þjóðartekjur tóku að vaxa á ný árið 1976 og fór þá um skeið saman að sjávarafli jókst að mun og viðskiptakjörin við útlönd bötnuðu verulega. Árin 1979 og 1980 skildust aftur leiðir. Framleiðsla sjávarafurða jókst mjög mikið, alls um 27%, útflutningsframleiðslan öll um 24% og þjóðarframleiðslan jókst um 8,5% þessi tvö ár, eða yfir 6% á mann. Á hinn bóginn versnuðu viðskiptakjörin til mikilla muna, fyrst og fremst vegna hækkunar olíuverðs en jafnframt vegna þess að markaðsverð sjávarafurða hætti að hækka, ólíkt því sem gildi yfirleitt um verðlag í milliríkjaverslun. Þjóðartekjur drógust því saman árið 1979 og jukust fremur lítið árið 1980. Framvindan tók enn aðra stefnu á árinu 1981, en þá tók nær alveg fyrir vöxt sjávarafurðaframleiðslunnar og vegna lægðar í heimsbúskapnum og samdráttar í eftirspurn iðnríkja dróst útflutningur Íslendinga saman. Af þessum sökum dró úr hagvexti og þjóðarframleiðslan jókst einungis um 1,5% (0,3% á mann). Þjóðartekjur jukust lítið eitt meira eða tæplega 2% (0,6% á mann) vegna lítils háttar bata viðskiptakjara af völdum gengisbreytinga á alþjóðagjaldeyrismarkaði.

Í þjóðhagsáætlun fyrir árið 1982 var reiknað með, að afli ykist ekki frá árinu 1981. Breytingar á samsetningu framleiðslunnar voru þó taldar geta haft í för með sér 2% aukningu sjávarvöruframleiðslunnar og í heild var útflutningsframleiðslan talin geta vaxið um 4% vegna aukningar stóriðjuframleiðslu. Á þessum forsendum fyrst og fremst var þjóðarframleiðslan talin geta aukist um 1%, en þjóðartekjur þó aðeins um 0,5% vegna 1—2% rýrnunar viðskiptakjara. Í spá um viðskiptajöfnuð fyrir árið 1981, sem var grunnur þjóðhagsáætlunar 1982 hvað viðskiptin við útlönd varðaði, tókst hvorki að sjá fyrir mikla birgðasöfnun útflutningsafurða né mikla innflutningsaukningu á síðustu mánuðum ársins. Á síðastliðnu hausti var því ekki gert ráð fyrir meiri háttar viðskiptahalla árið 1981 og viðskiptin við útlönd voru talin geta orðið hallalaus á árinu 1982. Viðskiptajöfnuðurinn 1981 reyndist síðan óhagstæður um 5% af þjóðarframleiðslu og hlaut sú niðurstaða að breyta horfunum fyrir árið 1982 talsvert mikið.

Í þjóðhagsspá í mars, sem sett var fram í riti Þjóðhagsstofnunar Úr þjóðarbúskapnum nr. 13, var séð fram á mikinn samdrátt í loðnuveiðum og þar með í framleiðslu sjávarafurða svo og minni framleiðslu stóriðjuvera en fyrri framleiðsluáætlanir þeirra gáfu til kynna. Í þessum spám var raunar reiknað með nokkurri loðnuveiði undir lok ársins en á hinn bóginn voru ekki komin fram nein glögg merki um samdrátt í þorskafla. Var útflutningsframleiðslan í heild talin verða svipuð og árið áður. Niðurstaða þessarar spár var sú, að þjóðarframleiðslan drægist saman um 1% á árinu. Viðskiptakjörin voru í heild talin verða svipuð og í fyrri og þjóðartekjur því áætlaðar breytast eins og framleiðslan. Viðskiptajöfnuður var

**Þjóðarframleiðsla og þjóðartekjur á mann,
viðskiptakjör og kaupmáttur ráðstöfunartekna á mann 1975—1982.**

Vísitölur 1970 = 100.

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	Áætlun 1981	Spá 1982
Þjóðarframleiðsla á mann								
Vísitölur	122	124	130	134	138	142	143	136
Breyting frá fyrra ári, %	-3,3	1,6	5,2	2,7	3,4	2,8	0,3	-4,5
Viðskiptakjör								
Vísitölur	98	110	119	119	108	105	106	104
Breyting frá fyrra ári, %	-16,0	11,9	8,7	0,2	-9,2	-3,4	1,0	-2,0
Þjóðartekjur á mann								
Vísitölur	121	128	138	142	141	143	144	137
Breyting frá fyrra ári, %	-7,0	5,0	8,1	2,7	-0,7	1,6	0,6	-5,0
Kaupmáttur ráðstöfunartekna á mann								
Vísitölur	127	130	146	158	160	158	165	163
Breyting frá fyrra ári, %	-11,2	2,1	12,5	8,1	1,6	-1,4	4,3	-1,0

Heimild: Þjóðhagsstofnun.

talinn verða óhagstæður um 4¹/₂% af þjóðarframleiðslu, og var þá miðað við ótruflaðan skreiðarútflytning til Nígeríu.

Í sumarbyrjun varð ljóst, að umtalsverður aflabrestur yrði á þorskveiðum. Í 1. hefti ritsins Framvinda efnahagsmála 1982, 22. júní síðastliðinn, voru því taldar horfur á 12—20% samdrætti sjávarafurðaframleiðslu og 3—6% samdrætti þjóðarframleiðslu eftir því hvernig aflabrögð yrðu það sem eftir lifði af árinu. Viðskiptakjörin voru talin rýrna um 1% frá fyrra ári. Viðskiptahallinn var talinn stefna í 8—9% af þjóðarframleiðslu.

Samkvæmt fyrirbyggjandi spám fyrir árið 1982 er nú talið líklegt, að þjóðarframleiðslan dragist saman um 3¹/₂% á þessu ári og er meginástæðan 16% samdráttur í framleiðslu sjávarafurða. Viðskiptakjörin eru nú talin verða um 2% lakari en í fyrra, en það hefur í för með sér heldur meiri samdrátt þjóðartekna en framleiðslu eða 4%. Þjóðartekjur á mann dragast því saman um meira en 5% samkvæmt þessum spám. Viðskiptajöfnuðurinn við útlönd er nú talinn verða óhagstæður um 10¹/₂% af þjóðarframleiðslu. Þetta er nokkru lakari útkoma en horfur voru á í sumar og stafar það mest af því, að nú eru líkur á töluverðri aukningu skreiðarbirgða, sem ekki var reiknað með áður, en jafnframt er nú gert ráð fyrir heldur lakari viðskiptakjörum en í sumar.

1. Utanríkisviðskipti.

Fyrstu níu mánuði þessa árs varð heildaraflinn, metinn á föstu verðlagi, um 15% minni en á sama tíma í fyrra. Þar af hafði þorskaflinn dregist saman um 21% en annar botnfiskafli hafði aukist, svo að í heild reyndist botnfiskafllinn 10¹/₂% minni en í fyrra. Nær engin loðna hefur verið veidd á þessu ári. Nú eru taldar horfur á, að þorskaflinn verði um 385 þúsund tonn árið allt samanbörð við 460 þúsund tonn árið 1981. Annar botnfiskafli verður sennilega meiri en í fyrra og er gert ráð fyrir 280 þúsund tonnum á móti 256 þúsund tonnum í fyrra. Enn er óráðið, hvort nokkrar loðnuveiðar verði leyfðar á þessu hausti en í þjóðhagsspá er ekki reiknað með loðnuveiði á haustvertíð. Samkvæmt þessu er nú gert ráð fyrir, að fiskafllinn, metinn á föstu verðlagi, verði 16% minni á þessu ári en var í fyrra. Sjávarvöruframleiðslan er jafnframt talin minnka um sama hlutfall. Á móti þessu vegur aukning í

framleiðslu áls, kísiljárns og kísilgúrs og í heild er því útflutningsframleiðslan talin verða 11—12% minni en í fyrra.

Verslunarárferði hefur verið með slakasta móti undangengin misseri. Lægðin í efnahagslífi iðnríkjanna hefur meðal annars valdið því, að milliríkjavíðskipti OECD-ríkja dróguust saman í fyrra og hafa naumast aukist að nokkru ráði í ár. Þá hefur það ekki hvað síst haft áhrif á útflutning Íslendinga, að matvælavæðing hefur farið lækkanði, bæði af völdum aukins framboðs og minnkandi eftirspurnar, og að eftirspurn eftir málmum hefur snarminnkað og málmverð hrapað. Þar við bætast svo hinir sérstöku erfiðleikar, sem nú eru í skreiðarsölu til Nígeríu, en þeir eiga aftur rætur að rekja til efnahagsörðugleika þar í landi af völdum samdráttar í olíueftirspurn iðnríkja og lækkanar hráolíuverðs á heimsmarkaði. Fyrstu átta mánuði ársins varð vöruútflutningurinn að líkindum 13% minni að magni en á sama tíma í fyrra og í nær öllum greinum var um samdrátt að ræða. Bráðabirgðatölur fyrir september benda til þess, að útflutningurinn hafi orðið mun minni að magni en í sama mánuði í fyrra. Fyrir þrjá síðustu mánuði ársins ríkir töluverð óvissa um afskipanir. Þetta á einkum við um skreið fyrir Nígeríumarkað, og vegna erfiðleikanna í þeim útflutningi verður, eins og nú horfir, að gera ráð fyrir töluverðri birgðasöfnun af þeim sökum. Hvað sjávarafurðir snertir er að auki búist við nokkurri aukningu síðarbirgða vegna meiri framleiðslu en í fyrra. Birgðir af frystum karfa fyrir Rússlandsmarkað hafa einnig safnast upp að undanfögnu, enda karfaafli verið mjög mikill. Að öðru leyti má nefna, að búist er við, að álbirgðir aukist. Í heild er því gert ráð fyrir, að útflutningsvörubirgðir aukist talsvert á árinu þrátt fyrir samdrátt útflutningsframleiðslunnar og má að mestu leyti rekja það til erfiðleika í skreiðarsölu. Vöruútflutningurinn er því talinn dragast meira saman en framleiðslan eða um 12—13%.

Útflutningsframleiðsla og útflutningur 1976—1982.

Breytingar frá fyrra ári, %.

	Meðaltal 1976-80	1976	1977	1978	1979	1980	1981	Spá 1982
Sjávarafurðaframleiðsla	12,1	8,5	19,0	7,5	15,0	10,5	1,5	-16,2
Útflutningsframleiðsla, alls	10,9	9,2	16,4	6,0	13,0	9,8	1,0	-11,5
Vöruútflutningur	11,3	15,7	6,4	16,0	9,5	9,0	-1,2	-12,6

Heimild: Þjóðhagsstofnun.

Sé spáin um útflutningsframleiðslu og útflutning árið 1982 borin saman við tölur fyrri ára kemur glögg í ljós hversu bakslag síðustu tveggja ára er mikið. Í heild jókst útflutningsframleiðslan og útflutningurinn til jafnaðar um 11% á ári tímabilið 1976—1980. Árið 1981 tók nær því fyrir allan vöxt framleiðslunnar og útflutningurinn dróst heldur saman. Í ár er svo horft fram á mikinn samdrátt sem nemur 12—13% í heild.

Eftir nokkurn bata á fyrsta fjórðungi ársins versnuðu viðskiptakjörin á ný á öðrum ársfjórðungi. Fyrri helming ársins reyndust viðskiptakjörin um 1½% lakari en að meðaltali 1981. Sé miðað við fast meðalgengi var útflutningsverð rösklega 2% lægra á fyrri helmingi þessa árs en að meðaltali 1981. Sé breytingin hins vegar metin í dollurum hefur meðalverð alls útflutnings orðið rösklega 6% lægra en á árinu 1981. Verðlækkunin nær til allra flokka útflutnings, en er langmest á áli. Ekkert virðist nú benda til þess, að útflutningsverð í erlendri mynt verði hærra síðari hluta ársins en fyrri hlutann. Saltfiskverð hefur raunar lækkað talsvert eftir mitt ár og munu áhrif þeirrar lækkanar koma fram í tölum síðari hluta ársins. Innflutningsverð, miðað við fast meðalgengi, var rösklega ½% lægra á fyrri helmingi þessa árs en að meðaltali 1981. Þessi verðlækkun stafar fyrst og fremst af lækkan olíuverðs, en almennur vöruinnflutningur án olíu var rösklega 1% hærri í verði á fyrri hluta ársins en að

meðaltali 1981. Í ljósi þessa er nú gert ráð fyrir, að viðskiptakjörin við útlönd verði að meðaltali um 2% lakari í ár en í fyrra.

Vöruinnflutningur hefur verið mjög mikill á þessu ári. Einkum gætti mikillar aukningar á fyrstu mánuðum ársins en úr henni hefur dregið að undanfögnu. Fyrstu átta mánuði ársins varð vöruinnflutningurinn um 8% meiri á föstu gengi en á sama tíma í fyrra. Breytingar einstakra liða innflutningsins eru mjög misjafnar. Innflutningur skipa fyrri hluta ársins varð þrefalt meiri en á sama tíma í fyrra. Innflutningur á vegum Landsvirkjunar varð hálfu minni en fyrstu átta mánuðina í fyrra og innflutningur til álversins um 8% minni. Í heild var sérstakur innflutningur (skip og flugvélar, innflutningur til Landsvirkjunar, álvers og járnblendiverksmiðju) $7\frac{1}{2}\%$ meiri á föstu gengi en á sama tímabili í fyrra. Almennur vöruinnflutningur var rösklega 8% meiri á föstu gengi mánuðina janúar-ágúst í ár en á sömu mánuðum í fyrra. Þar af hafði olíuinnflutningur minnkað um 4% en annar almennur vöruinnflutningur aukist um $10\frac{1}{2}\%$, en það svarar að líkindum til 8—9% magnaukningar. Tölur um almennan vöruinnflutning eftir notkunarflokkum, sem tiltækar eru fyrir fyrri helming ársins, sýna um 14% magnaukningu í innflutningi neysluvöru og munar þar mikið um stórauðinn bílannflutning. Innflutningur fjárfestingarvöru jókst minna, um 7—8% að magni, og innflutningur rekstrarvöru dróst saman um 13%, einkum vegna mun minni olíuinnflutnings en í fyrra. Í spám um innflutning fyrir árið 1982 er nú gert ráð fyrir, að sérstakur vöruinnflutningur verði um 5% minni að magni en í fyrra. Innflutningur olíuvöru er talinn geta reynst um 7% minni en í fyrra en annar almennur vöruinnflutningur svipaður og í fyrra. Spáin um síðastnefnda liðinn er miðuð við, að þessi innflutningur verði að raungildi talsvert minni á síðustu mánuðum þessa árs en á sama tíma í fyrra. Samkvæmt bráðabirgðatölum fyrir september hefur innflutningur í þeim mánuði orðið nokkru minni en í fyrra. Til þess að innflutningsspáin gangi eftir þarf því verulegan samdrátt á síðasta fjórðungi ársins. Spáin um samdrátt innflutningseftirspurnar er gerð með hliðsjón af þeirri vitneskju og þeim hugmyndum, sem nú sýnist unnt að beita um þróun kaupmáttar á árinu. Ljóst er af útgjaldatölum síðustu mánaða að áhrif framleiðslusamdráttar og vaxandi verðbólgu á tekjur koma fram með allmikilli töf. Reynist töfin lengri en hér er reiknað með eða tekjuaukningin meiri getur orðið lengri bið á því að innflutningseftirspurn dragist saman. Reynsla þessa árs svo og fyrri ára sýnir raunar að afar erfitt er að tímasetja svo vel sé þær breytingar, sem hér um ræðir, og ljóst er að fremur er hætt á, að innflutningseftirspurnin sé vanmetin en ofmetin í þeim spám, sem nú liggja fyrir.

Fyrri helming þessa árs var vöruskiptajöfnuðurinn við útlönd óhagstæður um 793 milljónir króna. Fyrir árið allt sýnir þjóðhagsspáin halla, sem nemur 1 583 milljónum. Síðari hluta ársins ætti hallinn því að verða hinn sami og á fyrri árshelmingi eigi spáin að ganga eftir. Sem fyrr segir hefur útflutningur verið mjög lítill að undanfögnu og töluvert óvissa ríkir um afskipanir síðustu mánuði ársins. Hins vegar er enn lítið lát á innflutningi. Af þessum sökum er hætt á, að vöruskiptajöfnuðurinn verði jafnvel enn lakari síðari hluta ársins en í spánni felst, ef útflutningur brestur eða innflutningur dregst ekki saman. Samkvæmt bráðabirgðatölum var þjónustujöfnuður óhagstæður um 275 milljónir króna á fyrsta fjórðungi ársins og vísbendingar um annan ársfjórðung gefa til kynna að hallinn stefni yfir 800 milljónir króna á fyrri helmingi ársins. Þetta er ekki ósvipað því sem við hefur verið búist. Í þjóðhagsspánni er gert ráð fyrir því, að þjónustuviðskiptin verði með 1 553 milljón króna halla á árinu. Í því felst að hallinn yrði röskar 700 milljónir á síðari hluta ársins og er það töluvert meiri halli en á sama tíma í fyrra. Þessi spá er e.t.v. fremur í svartsýnna en bjartsýnna lagi. Viðskiptajöfnuðurinn hefur sennilega orðið óhagstæður um 1 600 milljónir króna á fyrri helmingi ársins en árið allt er nú spáð rösklega 3 100 milljón króna halla. Þessi spá er mjög háð framvindunni á síðasta fjórðungi ársins og ekki má mikið út af bera til þess

að hallinn verði meiri en hér er lýst. Þessi viðskiptahalli svarar til um 10½% af þjóðarframleiðslu en var um 5% í fyrra.

Bráðabirgðatölur um fjármagnshreyfingar á fyrri hluta þessa árs sýna um 900 milljón króna nettóinnstreymi. Heildargreiðslujöfnuðurinn reyndist óhagstæður um 750 milljónir og gjaldeyrisstaðan við útlönd rýrnaði að sama skapi. Fyrir árið allt er nú talið, að viðskiptahallinn verði að tveimur þriðju hlutum veginn upp af innstreymi erlends fjármagns og heildargreiðslujöfnuðurinn stefni í 1 000 milljón króna halla. Áætlað er, að erlendar skuldir þjóðarþúsins í lok þessa árs jafngildi um 45% af þjóðarframleiðslu samanborið við tæplega 37% við upphaf ársins. Greiðslubyrði af erlendum skuldum, þ. e. afborganir og vextir af erlendum lánnum, var um 16½% af útflutningstekjum á árinu 1981 en áætlað er að hún nemi 23% á árinu 1982.

2. Þjóðarútgjöld.

Tölur um útgjöld og söluskattsveltu hafa sýnt miklar breytingar á þessu ári. Tölur um verslunarveltu benda til yfir 15% aukningar að raungildi á fyrsta fjórðungi ársins og 8—10% aukningar á fyrri helmingi ársins, miðað við sama tíma í fyrra. Tölur um innheimtan sölu-skatt hafa sýnt nokkru meiri breytingar eða nærri 12% á fyrri hluta ársins, en ætla má að velta söluskattskyldrar vöru og þjónustu hafi aukist meira en heildarveltan. Heldur virðist hafa dregið úr veltuaukningunni eftir mitt ár en spákaupmennska vegna gengisbreytingarinnar í ágúst hefur vafalaust valdið því, að útgjöld hafa verið meiri en ella um mitt sumar. Innheimtutölur ríkisbókhalds fyrstu átta mánuði ársins og bráðabirgðatölur um september benda til 8—9% aukningar söluskattsveltu en í því gæti falist 6—7% aukning heildarveltu fyrstu átta mánuði ársins miðað við sama tíma í fyrra. Innflutningur neysluvöru varð um 14% meiri á fyrri helmingi ársins en á sama tíma í fyrra (11% meiri án bíla) en svo virðist sem eitthvað hafi dregið úr þeirri aukningu að undanfögnu. Bensínalan fyrstu sex mánuði ársins reyndist 6% meiri en í fyrra, en sala gasolíu til húsaýndingar dróst saman um nær þriðjung. Almenn raforkunotkun jókst um 7,5% á fyrri helmingi ársins og reikna má með töluverðri aukningu í hitaveitunotkun. Sala áfengis og tóbaks jókst um rösklega 3% fyrri hluta ársins. Sala mjólkurafurða hefur aukist nokkuð á árinu en sala kindakjöts minnkað. Loks má nefna, að fyrstu níu mánuði ársins varð nær 13% aukning í ferðalögum til útlanda.

Þær vísbendingar um útgjöld, sem hér hafa verið raktar, benda eindregið til mikillar aukningar einkaneyslu það sem af er árinu. Þessi aukning virðist raunar talsvert meiri en samrýmist þeim vísbendingum, sem nú eru tiltækar, um þróun tekna og kaupmáttar á árinu. Í þjóðhagsspá er nú gert ráð fyrir að einkaneysla verði 2% meiri í ár en í fyrra og sama máli gegni um samneyslu. Eigi þessi spá að ganga eftir þurfa einkaneysluútgjöld að dragast saman á síðasta fjórðungi ársins. Ýmislegt veldur, að sennilegt er að um einhvern samdrátt verði að ræða. Í fyrsta lagi er sýnt, að kaupmáttur kaupaxta mun rýrna að mun síðustu mánuði ársins. Í öðru lagi þykir líklegt, að á næstu mánuðum fari áhrifa framleiðslusamdráttarins á tekjur að gæta í auknum mæli. Loks má nefna, að greiðslubyrði tekju- og eignarskatta á síðari hluta ársins er mun þyngri en á fyrri hluta ársins. Þessir þættir benda til þess, að einkaneysla muni dragast saman til muna á síðustu mánuðum þessa árs og fyrstu mánuðum næsta árs. Enn sem komið er hafa engin glögg merki um slíkan samdrátt komið fram í útgjaldatölum. Því kann svo að fara að samdráttur útgjalda komi fram með meiri töf en hér er reiknað með og hans gæti því í meira mæli á næsta ári en á þessu ári.

Í þjóðhagsspá er gert ráð fyrir 4,5% samdrætti í fjármunamyndun á þessu ári. Þessi spá er mjög óviss, upplýsingar um framvindu fjárfestingarmála eru mjög af skornum skammti en tiltækar útgjaldatölur gefa þó til kynna að fjárfestingin gæti orðið meiri en hér er reiknað með. Sá samdráttur, sem nú er reiknað með, stafar ekki síst af mun minnni stórframkvæmdum í ár en í fyrra, en á hinn bóginn er reiknað með að innflutningur skipa aukist að mun frá

fyrri ári en önnur fjármunamyndun verði nær óbreytt. Fjármunamyndun atvinnuveganna er nú áætluð dragast saman um 3% í ár, en þessi spá er meðal annars háð því að innflutningur flutningatækja og ýmissa véla aukist ekki að marki og að bygging verslunar-, skrifstofu- og gistihúsa dragist saman. Þessir liðir fjárfestingarinnar hafa allir sýnt töluverða aukningu undanfarin ár. Nefna má, að útgjaldatölur fyrri hluta ársins benda fremur til aukningar en samdráttar, og til þess að spáin gangi eftir þarf því talsverða minnkun umsvifa og innflutnings á síðustu mánuðum ársins. Upplýsingar um íbúðabyggingar benda til töluverðrar þenslu á höfuðborgarsvæðinu en minni framkvæmda á ýmsum öðrum stöðum. Í spánni er gert ráð fyrir óbreyttum umsvifum við íbúðabyggingar í heild frá fyrri ári. Hér kynni að vera um vanmat að ræða eftir þann mikla samdrátt, sem varð á árinu 1981. Opinberar framkvæmdir eru loks taldar verða 8—9% minni en í fyrri.

Spárnar um þjóðarútgjöld, sem hér hafa verið raktar, fela í sér að neysla og fjármunamyndun aukist um 1/2% á þessu ári. Sem fyrr segir er þessi spá mjög óviss og eigi hún að ganga eftir þarf útgjaldaþróunin að snúast úr aukningu það sem af er í töluverðan samdrátt það sem eftir lifir af árinu. Mögulegt er að sú breyting sé tímasett of snemma í þessari spá og sé svo verða útgjöldin meiri í ár en að líkindum þeim mun minni á næsta ári.

3. Atvinna.

Allan síðasta áratug hefur skráð atvinnuleysi verið með allra minnsta móti hér á landi í samanburði við önnur lönd. Tímabilið frá 1971—1981 voru að meðaltali um 400 manns skráðir atvinnulausir á mánuði, eða um 0,4% af heildarmannafla. Á sama tíma var heildaratvinnuleysi í OECD-ríkjum um 5% að meðaltali. Allt þetta tímabil var atvinnuástandið hér á landi næsta stöðugt og sveiflur í skráðu atvinnuleysi nær eingöngu af árstíðabundnum toga spunnar.

Þær upplýsingar, sem tiltækar eru um atvinnuástandið á þessu ári, gefa ekki til kynna verulegar breytingar í þessum efnum. Þótt skráðir atvinnuleysisdagar á fyrstu átta mánuðum þessa árs hafi meira en tvöfaldast frá sama tíma í fyrri, eða úr tæplega 72 þúsund í 146 þúsund, þá má að langmestu leyti rekja ástæðu þessarar fjölgunar til verkfalls sjómanna í janúarmánuði síðastliðnum, sem meðal annars stöðvaði rekstur fiskvinnslustöðva víðast hvar á landinu. Áhrifa verkfallsins gætti raunar einnig í febrúar, en í marsmánuði var atvinnuástandið á hinn bóginn komið í eðlilegt horf. Síðan hefur skráð atvinnuleysi verið svipað því sem verið hefur undanfarin ár.

Míðað við heildarmannafla nam skráð atvinnuleysi á tímabilinu mars-ágúst í ár um 0,4% að meðaltali samanborið við 0,3% í fyrri. Þetta svarar til um 400 manna að meðaltali á mánuði. Tímabilið frá janúar til ágústloka nam skráð atvinnuleysi hins vegar 0,8% af heildarmannafla 1982 (0,4% á sama tíma 1981), en það svarar til um 840 manna að meðaltali á mánuði.

Pegar á heildina er lítið og jafnframt horft framhjá hinu óvenjulega ástandi í janúar og febrúar virðast þessar tölur þannig ekki gefa til kynna, að atvinnuástandið hafi versnað frá því sem var á sama tíma í fyrri, þrátt fyrir verulegan samdrátt í framleiðslu sjávarafurða það sem af er þessu ári. Samdrátturinn kemur þó afar misjafnt niður, eins og raunar var búist við. Þannig hefur hlutur höfuðborgarsvæðisins í skráðu atvinnuleysi minnkað úr 36% tímabilið janúar-ágúst í fyrri í 29% í ár en hlutur annarra landshluta aukist að sama skapi. Hér gætir fyrst og fremst áhrifa samdráttarins í sjávarvöruframleiðslu, sem kemur mun þyngra niður á atvinnulífi utan höfuðborgarsvæðisins en á því svæði.

Önnur vísbending um þessi áhrif er, að hlutur kvenna í atvinnuleysistölunum hefur aukist verulega á þessu ári. Á fyrstu átta mánuðum þessa árs voru 60% skráðra atvinnulausra konur, samanborið við 40% á sama tíma í fyrri.

Pótt áhrif framleiðslusamdráttarins hafi ekki komið fram í atvinnuleysisskráningu svo heitið geti, þegar á heildina er litið, má ætla, að þau komi í ríkari mæli fram í styttri vinnutíma og þar með minnkandi tekjum. Þessa sér þó ekki stað í vinnutímatölum fyrir fyrsta fjórðung ársins nema í litlum mæli.

4. Verðlag og tekjur.

Í upphafi þessa árs var árshraði verðbreytinga rétt um 40%. Verðbólguhraðinn hefur hins vegar farið vaxandi eftir því sem á árið hefur liðið. Gætir þar meðal annars áhrifa þeirra kjarasamninga, sem gerðir voru í lok ársins 1981 og á fyrstu mánuðum þessa árs. Raunar má segja, að áhrifa kjarasamninga á verðbólgu hafi gætt nær samfellt allt þetta ár, þar sem kjarasamningalota hefur staðið yfir nær allt árið. Vísitala framfærslukostnaðar í ágústbyrjun reyndist 11,8% hærri en í maí og 49,5% hærri en í ágúst 1981. Breytingin frá maí til ágúst svarar til 56% árshækkunar og frá febrúar til ágúst hefur vísitalan hækkað sem svarar til 54% árshækkunar. Allt eru þetta töluvert meiri breytingar en fram hafa komið fyrr á þessu ári. Nú er talið, að frá upphafi til loka ársins muni vísitalan hækka um 60—61%. Samkvæmt fyrirbyggjandi verðlagsspám er enn fremur gert ráð fyrir að árið allt verði vísitalan að meðaltali 50% hærri en í fyrra. Verðlag einkaneyslu er hins vegar talið hækka meira en framfærsluvísitalan á þessu ári vegna mismikilla áhrifa niðurgreiðslna og innflutningsverðs á þessa mælikvarða. Er munurinn talinn geta reynst um 2%. Loks má nefna, að áætlað er, að meðalhækkun byggingarvísitölu verði um 55% á þessu ári.

Kauptaxtar launþega hafa hækkað verulega á síðustu tólf mánuðum, eða um 56% frá september 1981 til jafnlengdar 1982. Gætir hér einkum áhrifa verðbótageiðslna á laun, en þær hafa að meðaltali verið um 9% á hverjum ársfjórðungi. Enn fremur hafa grunnlaun hækkað tvívegis á þessu tímabili samkvæmt kjarasamningum, fyrst í lok síðasta árs, síðan um og eftir mitt þetta ár, samtals um 11—12%. Gert er ráð fyrir, að kauptaxtar launþega hækki að meðaltali um 50% á þessu ári.

Tekjur, verðlag, kaupmáttur 1975—1982.

Vísitölur 1970 = 100.

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	Spá 1982
Tekjur:								
Kauptaxtar launþega	348	436	636	985	1 420	2 143	3 204	4 806
Ráðstöfunartekjur einstaklinga á mann	422	560	825	1 283	1 917	2 953	4 636	6 986
Verðlag:								
Vísitala framfærslukostnaðar	306	404	527	759	1 104	1 751	2 642	3 963
Vísitala byggingarkostnaðar	378	467	607	893	1 313	2 043	3 093	4 794
Verðlag einkaneyslu	332	432	566	814	1 197	1 869	2 815	4 307
Kaupmáttur:								
Kaupmáttur kauptaxta ¹⁾	114	108	121	130	129	122	121	121
Kaupmáttur ráðstöfunartekna á mann ²⁾	127	130	146	158	160	158	165	163
Breyting frá fyrra ári, %:								
Kauptaxtar	27,1	25,4	45,8	55,0	44,1	50,8	49,6	50
Ráðstöfunartekjur á mann	32,3	32,7	47,5	55,5	49,4	54,0	57,0	51
Vísitala framfærslukostnaðar	49,0	32,2	30,4	44,1	45,5	58,5	50,9	50
Vísitala byggingarkostnaðar	42,1	23,5	30,0	47,2	47,0	55,6	51,4	55
Verðlag einkaneyslu	49,0	30,0	31,1	47,0	47,0	56,2	50,5	53
Kaupmáttur kauptaxta	-14,7	-5,1	11,8	7,6	-1,0	-4,9	-1,0	0
Kaupmáttur ráðstöfunartekna á mann	-11,2	2,1	12,5	8,1	1,6	-1,4	4,3	-1

1) Miðað við vísitölu framfærslukostnaðar.

2) Miðað við verðlag einkaneyslu.

Heimild: Þjóðhagsstofnun.

Þróun kaupmáttar kauptaxta á þessu ári sýnir engar umtalsverðar breytingar, þegar horft er á meðaltöl árána 1981 og 1982. Á hinn bóginn verður kaupmáttur á síðasta fjórðungi þessa árs mun minni en að meðaltali á árinu öllu.

Upplýsingar um áhrif launaskriðs og vinnutíma á tekjur eru enn af skornum skammti, en ætla má, að áhrif framleiðslusamdráttarins komi fram í þessum þáttum. Veruleg óvissa ríkir hins vegar um það, að hve miklu leyti þessara áhrifa gætir á þessu ári. Raunar benda tölur um verslunarveltu það sem af er þessu ári til þess, að samdráttarins sé aðeins að takmörkuðu leyti tekið að gæta í útgjöldum heimilanna. Áhrifin kynnu því að koma fram af meiri þunga á næsta ári.

Ætla má, að í heild hafi nokkurt launaskrið orðið á árinu, meðal annars vegna áhrifa kjarasamninga á tekjur umfram það sem metið verður til breytinga kauptaxta. Sem fyrr segir ríkir óvissa um vinnutíma, en ljóst er að hann hefur stytst hjá ýmsum launþegum vegna minnkandi afla, en á móti kann vinnutími annarra, t. d. iðnaðarmanna, að hafa lengst. Hér er gert ráð fyrir, að vinnutími reynist að meðaltali á árinu svipaður og í fyrra. Á þessum forsendum er búist við nokkurri aukningu tekna umfram það sem svarar til hækkunar kauptaxta. Þó er ljóst, að tekjur ýmissa hópa hækka minna, einkum sjómannatekjur, þar sem samdráttarins gætir vitaskuld mun fyrr en hjá öðrum stéttum. Að öllu þessu samanlögðu svo og með hliðsjón af því, að skattbyrði er þyngri á þessu ári en í fyrra, er gert ráð fyrir, að ráðstöfunartekjur á mann aukist um 51% á móti 53% áætlaðri verðbreytingu einkaneyslu. Kaupmáttur ráðstöfunartekna, miðað við verðlag einkaneyslu, gæti því dregist saman um 1% á mann á þessu ári. Þetta er sem fyrr segir mjög óviss áætlun vegna lítillar vitneskju um áhrif framleiðslusamdráttarins á vinnutíma, atvinnu og tekjur á þessu ári.

5. Ríkisfjármál og peningamál.

Framvinda A-hluta ríkisfjármála var fremur hagstæð framan af þessu ári. Tekjur jukust mun örur en útgjöld og rekstrarafkoman var því hagstæð. Undir mitt ár fór hins vegar að halla undan fæti. Tekjuaukningin hjáðnaði smám saman á sama tíma og útgjöld fóru ört vaxandi og rekstrarafkoman snerist úr afgangi í halla. Hins vegar varð mikill afgangur á ný í september. Fyrstu níu mánuði þessa árs voru tekjur ríkissjóðs 123 milljónir króna umfram útgjöld, eða sem nam tæplega 2% af heildartekjum. Á sama tíma í fyrra var rekstrarhalli, er nam 1,5% af tekjum. Tímabilið janúar—september í ár voru innheimtar tekjur 63% meiri en á sama tíma í fyrra, og var það umfram hækkun verðlags á þessu tímabili, vegna mikillar veltu og innflutnings fyrstu mánuði ársins. Útgjaldaaukningin var 58%, sem er einnig meira en nemur hækkun verðlags.

Fyrstu níu mánuði ársins var innheimtur söluskattur 62% meiri en í fyrra og tolltekjur um 72% meiri. Aðrir meiri háttar tekjuliðir hafa yfirleitt aukist minna, til dæmis beinir skattar um 58% og hagnaður ÁTVR um 52%. Af helstu útgjaldaliðum má nefna, að útgjöld til tryggingamála hafa aukist um 53%, heilbrigðisútgjöld um 65%, menntamálaútgjöld um 60% og útgjöld til niðurgreiðslna um 102%. Greiðsluafkoma ríkissjóðs frá áramótum til septemberloka var óhagstæð um 68 milljónir króna eða sem nam 1% af tekjum. Á sama tíma í fyrra var greiðsluhallinn heldur minni, eða 0,7% af tekjum.

Í fjárlögum þessa árs var gert ráð fyrir, að innheimtar tekjur yrðu 58 milljónir króna umfram útlögð gjöld, eða sem svaraði 0,7% af heildartekjum. Jafnframt var gert ráð fyrir, að lánajöfnuður (lánsviðskipti við Seðlabanka ekki meðtalin) yrði hagstæður um 102 milljónir króna en 15 milljón króna útstreymi yrði á viðskiptareikningum. Í fjárlögum var því stefnt að 145 milljónum króna greiðsluafgangi, en þar af var ráðgert að verja 120 milljónum til þess að greiða niður skuld ríkissjóðs við Seðlabankann. Líklegt er, að tekjuheimta ríkissjóðs, einkum af óbeinum sköttum, aukist minna á síðustu mánuðum ársins en það sem af er árinu,

en það á ekki við um útgjöldin. Af þessum sökum er óvíst, hvort ríkisfjármálaníðurstöður ársins verða eins hagstæðar og að var stefnt í fjárlögum.

Hallinn á viðskiptum við útlönd kemur á ýmsan hátt fram í þróun peningamála á árinu. Á heilu ári talið frá ágústlokum í fyrra rýrnaði gjaldeyrisstaða bankanna um 850 milljónir króna, án bókhaldsbreytinga vegna gengishreyfinga, og hefur af þeim sökum dregið verulega úr aukningu peningamagns eins og fram kemur hér á eftir. Á síðasta ári var þessu ólíkt farið því þá voru gjaldeyrisviðskipti sá þensluvaldur sem miklu réð um mikinn vöxt lausafjár.

Nýjustu tölur um inn- og útlán sem hér verða nefndar eru bráðabirgðatölur septembermánaðar. Á tólf mánuðum til loka september jukust heildarinnlán í innlánsstofnunum að meðtöldum áföllnum vöxtum um 55,3% og horfur eru á að sú verði aukningin frá upphafi til loka þessa árs. Til septemberloka í fyrra nam innlánaaukning á undangengnu tólf mánaða tímabili 75,9% og árið 1981 varð hún 70,6%.

Breytt innlánaþróun kemur fyrst og fremst fram í veltiinnlánum sem talin eru í peningamagni (M1) ásamt seðlum og mynt í umferð. Tólf mánaða aukning peningamagnsins nam 77,6% til septemberloka í fyrra, 61,8% yfir allt árið 1981 og 35,4% til septemberloka í ár. Heldur minni hjöðnun kemur fram á sambærilegum tölum fyrir almenn spariinnlán en þau jukust um 51,1% á nýliðnum tólf mánuðum. Lítil eða engin breyting er hins vegar merkjanleg á sparifé á bundnum reikningum, en þau jukust um 72,8% á heilu ári til septemberloka. Á bundnum innlána-reikningum er nú rúmur þriðjungur heildarinnlána, og um 2/3 hlutar bundinna innlána eru nú þegar komnir á fullverðtryggða reikninga.

Útlán innlánsstofnana hafa aukist mikið að undanförmu. Frá miðju ári hefur útlánaaukning á undangengnum tólf mánuðum hverju sinni verið um eða yfir 70%. Mest var hún 76,3% á tólf mánuðum til aprílloka í ár en nokkur lækkun kom fram næstu mánuðina, eftir að viðskiptabankar gerðu með sér samkomulag um útlánaaðhald, eða niður í 67,2% í ágúst. Í september var hins vegar mikil aukning á ný og tólf mánaða aukning nam í lok þess mánaðar 72,5%. Mismunandi þróun innlána og útlána hefur að sjálfsgöðu komið fram í lausafjárstöðu innlánsstofnana. Hún hefur versnað um 723 milljónir króna á tólf mánuðum til loka september og hefur valdið innlánsstofnunum verulegum erfiðleikum.

Á þessu ári hefur verið leitast við að hamla gegn útlánaaukningu með beitingu hinnar sérstöku sveigjanlegu innlánsbindingar, sem fyrst var upp tekin á miðju ári 1981. Binding þessi var upphaflega 2% af heildarinnlánum innlánsstofnana í júní 1981, en var hækkuð í áföngum í 5% í október og síðan lækkuð á ný og afnumin í lok ársins. Á þessu ári var bindingin fyrst ákveðin 3% í byrjun febrúar en hækkuð í áföngum í 5% í apríl. Til þess að ýta ekki undir enn frekari útlánaaukningu var bindingunni síðan haldið óbreyttri yfir sumarið, enda þótt venjubundin árstíðasveifla í lausafjárstöðu hafi gefið tilefni til lækkunar hennar. Í september var bindingin síðan lækkuð í 2%. Í apríl tóku gildi mikilvæg nýmæli varðandi verðtryggingu innlána og útlána. Þá var tekinn upp nýr flokkur fullverðtryggðra innlána með þriggja mánaða binditíma. Jafnframt voru stofnaðir tveir nýir flokkar verðtryggðra útlána. Með þessum aðgerðum má segja að ákvæði laga um verðtryggingu sparifjár og útlána hafi komist að fullu til framkvæmda. Á hinn bóginn hefur nafnvöxtum óverðtryggðra innlána og útlána ekki verið breytt á árinu. Vöxtur verðbólgunnar að undanförmu hefur því valdið því, að raunvextir óverðtryggðra skuldbindinga hafa orðið æ neikvæðari og við aukna verðtryggingu hefur misræmi á kjörum verðtryggðra og óverðtryggðra skuldbindinga aukist mjög. Þannig má ætla að raunvextir af almennum sparisjóðsbókum séu nú neikvæðir um 16%, raunvextir endurseldra lána séu neikvæðir um 17% og almennra skuldabréfalána um 10%. Ætla má, að þessi ófugþróun hafi átt drjúgan þátt í þeirri miklu lánsfjáreftirspurn, einkum eftir óverðtryggðum lánnum, sem gætt hefur á þessu ári.

Nokkrar peningastærðir 1978—1982.
Breytingar í %.

	Frá upphafi til loka árs				12 mán. til loka sept.	
	1978	1979	1980	1981	1981	1982
Heildarinnlán innlánsstofnana	49,5	58,1	67,1	70,2	75,9	55,3
Veltiinnlán	40,1	52,4	69,6	55,5	72,7	38,7
Almenn spariinnlán	45,4	51,6	67,6	82,7	90,2	51,1
Bundin innlán	63,0	70,9	65,0	62,4	59,5	71,2
Heildarútlán innlánsstofnana	39,9	59,1	60,7	69,8	69,1	70,4
Endurseld útlán	50,0	47,8	69,0	40,3	57,0	74,3
Önnur lán	36,3	63,5	57,8	80,9	72,8	69,3
Peningamagn og sparifé (M3)	48,8	55,9	65,4	70,7	76,4	54,0
Peningamagn og almennt sparifé (M2)	43,4	49,4	65,5	74,7	85,8	45,9
Peningamagn (M1)	40,1	45,8	62,0	60,9	77,6	35,4
Seðlar og mynt í umferð	40,1	29,4	39,6	78,6	87,5	30,0
Grunnfé Seðlabankans	55,3	47,7	75,4	66,9	91,2	48,8
Til samanburðar:						
Breytingar verðlags	42,7	60,1	58,7	44,0	46,8	56,0

Heimild: Seðlabanki Íslands.

6. Framleiðsla og hagur atvinnuvega.

Fiskveiðar.

Fyrstu níu mánuði ársins var heildarfiskafllinn 595 þúsund tonn samkvæmt bráðabirgðatölum samanborið við 898 þúsund tonn á sama tíma í fyrra. Metið á föstu verðlagi er samdráttur verðmætis um 15%. Á þessu tímabili veiddust 561 þúsund tonn af botnfiski í ár en 609 þúsund tonn í fyrra. Botnfiskafllinn er þannig 8% minni nú í tonnum talið. Að verðmæti er samdrátturinn mun meiri eða 10½%, þar sem öll minnkunin er í þorskafla, en hann hefur minnkað úr 406 þúsund tonnum í fyrra í 320 þúsund tonn nú eða um 21%. Annar botnfiskafli hefur hins vegar aukist nokkuð. Þessi mikli aflsamdráttur er meginástæða þess að afkoma útgerðarinnar fór mjög versnandi fram eftir árinu en einnig má nefna, að olúkostnaður hefur hækkað umfram almennar verðlagsbreytingar vegna hækkunar á gengi dollars, en olúverð í dollurum hefur farið heldur lækkandi. Það er einkum afkoma togaraflotans, sem hefur versnað á árinu, þar sem aflsamdrátturinn er meiri hjá þeim en hjá bátunum og olúkostnaður vegur þyngra.

Við fiskverðsákvörðun um síðustu áramót var talið, að minni togararnir væru reknir með 2% halla að meðaltali og stærri togararnir með 4% halla. Hins vegar var ljóst, að veigamiklir kostnaðarliðir mundu fljótt hækka í kjölfar gengislækkunarinnar í janúar, og því væri nær lagi að ætla að halli á minni togurum væri um 6% og 8% á þeim stærri. Þetta var nærri meðallagi undangenginna ára að því er minni togarana varðaði en afkoma stærri togaranna hafði verið afar breytileg síðustu árin. Í þessum áætlunum var miðað við sama afla á skip og úthaldsdag og var á árinu 1981. Árin 1979 til 1981 fór afli á hvert skip og úthaldsdag vaxandi og afli minni togaranna á hvern úthaldsdag var t. d. rúmlega þriðjungur meiri árið 1981 en árið 1978. Framvindan á árinu 1982 hefur hins vegar mjög orðið á annan veg en reiknað var með um áramót. Til septemberloka var togaraafllinn 8% minni en á sama tíma í fyrra og aflaverðmætið var 12% minna (metið á föstu verðlagi), þar sem þorskaflinn minnkaði um 26%. Á sama tíma hefur skipum fjölgað og afli á hvert skip dregist meira saman en heildartölurnar sýna. Tölur um afla á hvern úthaldsdag ná aðeins til fyrstu fjögurra mánaðanna en þær sýna 7,5% minnkun afla á úthaldsdag. Þar sem töluverður hluti

útgerðarkostnaðar, t. d. olía og veiðarfæri, er háður úthaldi, skiptir úthaldið verulegu máli við mat á afkomu útgerðarinnar.

Um mitt ár var gerð sérstök úttekt á afkomu togaranna fyrstu fimm mánuði ársins. Niðurstaðan var sú, að minni togararnir hafi verið reknir með nær 20% halla á þessu tímabili og stærri togararnir með 34% halla. Að nokkru leyti gætti hér áhrifa sjómannaverkfallsins í janúar. Afkoman skánaði heldur um mitt árið, og í ágúst var áætlað að hallinn á tímabilinu janúar til ágúst hafi verið 16—17% hjá minni togurum og 25—27% hjá stærri togurum. Þá var reyndar ekki meðtalinn vaxtakostnaður vegna taprekstrar á tímabilinu. Við gengislækkunina í ágúst var ráðstafað 80 milljónum króna af gengismunarfé í beinar greiðslur til togaranna. Var talið, að það næmi 5—6% af heildartekjum togaranna á fyrstu átta mánuðum ársins og minnkaði hallinn þá sem því nam. Ennfremur verður hluta af gengismunarfénu varið til að lækka skuldir og/eða fjármagnskostnað flotans og má meta það sem nær 1% af tekjum minni togaranna á þessu ári.

Gengislækkunin í ágúst skapaði verulegt svigrúm til fiskverðshækkunar, en hún hafði einnig í för með sér umtalsverðan kostnaðarauka fyrir útgerðina, þar sem 35—40% heildartekna útgerðarinnar fer til greiðslu á erlendum kostnaði, einkum olíu- og fjármagnskostnaði. Eftir fiskverðshækkun var því enn umtalsverður halli á útgerðiani. Nam hann 11—15% hjá minni togurunum eftir því hvort miðað var við heildarafla ársins 1981 (en að teknu tilliti til fjölgunar skipa) eða áætlaðan afla ársins 1982. Hallinn á stærri togurunum var nokkru meiri en minni hjá bátunum.

Í september var gripið til frekari ráðstafana til að rétta hag útgerðarinnar og komu þær einnig sjómönnum að nokkru leyti til góða. Fiskverð var hækkað um 4% með lögum, olíuverð til fiskiskipa var lækkað um 22% og vextir af lánum Fiskveiðasjóðs verða lækkaðir um 100 milljónir króna á næstu tólf mánuðum. Samtals bætir þetta stöðu báta og togara um 9½% af tekjum og um tæplega 12% hjá minni togurunum. Halli á minni togurunum er þá rúmlega 3%, þótt ekki rætist úr með afla (miðað við að fiskverð fylgi almennum kostnaðarbreytingum), en það er betri staða en verið hefur um langt skeið. Afkoma togaraflotans er afar misjöfn og er afkoma nýrri togara lökust þar sem fjármagnskostnaður þeirra er mun meiri en eldri skipanna. Í reynd má rekja allan þann halla, sem er á minni togurum, til þess hluta fjármagnskostnaðar (afskrifta og vaxta) þessara skipa, sem er umfram meðalkostnað á hinum hluta flotans. Afkoma þessara skipa verður athuguð nánar á næstunni. Þegar litið er á afkomutölnar hér að framan, verður að hafa í huga að þær eru miðaðar við rekstur á heilu ári við núverandi fiskverð og kostnað og forsendur um afla á heilu ári. Haustið er yfirleitt heldur erfiður tími hjá flotanum og afkoman á haustúthaldinu er því lakari en tölurnar gefa til kynna. Einnig þarf að hafa í huga, að greiðsluferfiðleikar eru miklir hjá mörgum fyrirtækjum vegna langvarandi tapreksturs en í ráðstöfunum í september var gert ráð fyrir að verulegum hluta vanskilaskulda útgerðarinnar verði breytt í lán til lengri tíma.

Eftir aðgerðirnar að undanfögnu má telja, að hagur útgerðarinnar sé vel viðunandi, ekki síst þar sem erfitt hlýtur að vera að búa fiskveiðum góða afkomu við það misræmi, sem nú er orðið milli afkastagetu flotans og afrakstrargetu fiskstofna. Sumt af því sem gert var í september er einungis ákveðið til áramóta og þarf þá að taka það til endurskoðunar.

Fiskvinnsla.

Minnkun fiskafla hefur einnig haft neikvæð áhrif á hag fiskvinnslu. Einkum hefur þetta bitnaði á frystingu og hefur framleiðsla á frystum þorskafurðum dregist verulega saman. Framleiðsla á frystum karfa hefur að vísu aukist, en þar er um mun verðminni afurð að ræða. Auk þess ríkir óvissa um sölu á frystum karfa til Sovétríkjanna, en þau eru mikilvægasti markaðurinn fyrir þessa afurð. Fyrstu sjö mánuði ársins var verðmæti frystra botnfiskafurða, metið á föstu verðlagi, um 10% minna en á sama tíma í fyrra. Ef útkoman verður sú sama á

árinu öllu, þá hefur framleiðsla á frystum botnfiskafurðum dregist saman um 16% frá árinu 1979. Markaðsverð á frystum afurðum hefur haldist að mestu óbreytt á árinu en verð á sumum afurðum, t. d. þorsblokk, hefur sveiflast nokkuð. Hækkun á gengi dollars hefur bætt hag frystingarinnar en nokkur hluti frystra afurða er einnig seldur til Evrópu, þannig að hækkun dollarans kemur greininni ekki að fullu til góða.

Við fiskverðsákvörðun um áramót og í júní var talið, að afkoma frystingar stæði nokkurn veginn í járnum miðað við óbreytta framleiðslu frá því í fyrra. Eins og áður sagði, hefur framleiðslan minnkað á árinu og má ætla að það hafi rýrt afkomu frystingar um nálægt 6% af tekjum. Gengislækkunin í ágúst bætti hins vegar stöðu frystingarinnar og við gengi í byrjun október og núverandi laun og fiskverð og annan kostnað, má telja, að frystingin sé hallalaus miðað við þá framleiðslu, sem verið hefur á þessu ári.

Saltfiskframleiðslan er líklega svipuð á þessu ári og í fyrra, þrátt fyrir minni þorskafla. Tiltölulega meira af þorskaflanum hefur því verið ráðstafað til söltunar í ár en í fyrra. Ástæðan er fyrst og fremst sú, að afkoma söltunar hefur verið betri en frystingarinnar á árinu og skreiðarverkun hefur nær stöðvast eftir að Nígeríumarkaður lokaðist. Við upphaf ársins var hagur söltunar mjög góður og horfur á talsverðri greiðslu í Verðjöfnunarsjóð. Þó var talin hætta á að afurðaverð í dollurum mundi lækka vegna mikillar hækkunar á gengi dollarans gagnvart myntum helstu viðskiptaþjóða í Suður-Evrópu. Það kom einnig á daginn, að nauðsynlegt reyndist að lækka söluverð í dollurum til Portúgal til þess að tryggja áframhaldandi sölu á óbreyttu magni þangað. Frekari verðlækkunir á öðrum mörkuðum hafa síðan siglt í kjölfarið og að undanförunu hefur gætt vaxandi erfiðleika á ýmsum mörkuðum. Þrátt fyrir þetta er afkoma söltunar enn nokkuð góð, ef miðað er við heilsársframleiðslu, þar sem lækkun á gengi krónunnar gagnvart dollar hefur vegið upp lækkun afurðaverðs og kostnaðarhækkunir innanlands.

Í byrjun þessa árs var afkoma skreiðarverkunar góð miðað við það söluverð, sem þá virtist líklegt. Gaf það tilefni til greiðslu í Verðjöfnunarsjóð, ef verðið héldist. Skömmu seinna dró hins vegar bliku á loft varðandi sölu á skreið til Nígeríu og lokaðist sá markaður síðan alveg. Fyrstu átta mánuði ársins voru flutt út 2000 tonn af skreið samanborið við nær 7000 tonn á sama tíma í fyrra. Meginútflutningurinn í fyrra var á síðustu mánuðum ársins, og á árinu öllu voru flutt út 19 000 tonn af skreið og þar af 18 000 tonn til Nígeríu. Nú er næsta ólíklegt, að nokkuð verði flutt út til Nígeríu næstu mánuðina og verður þá öll ársframleiðslan í birgðum um áramót. Verðmæti þeirra birgða gæti numið um 600 milljónum króna eða 7% af allri framleiðslu sjávarafurða á árinu. Því er mikið í húfi að Nígeríumarkaður opnist á ný.

Landbúnaður.

Landbúnaðarframleiðslan dróst saman um nálægt 3% á árinu 1981 og hafði þá minnkað um 11% frá árinu 1978, er hún varð mest. Samdráttur var fyrst og fremst í mjólkurafurðum, en dílkakjötsframleiðslan jókst nokkuð. Eftir þennan samdrátt var mun betra jafnvægi milli mjólkurframleiðslu og innanlandsneyslu mjólkurafurða en verið hafði undanfarnin ár.

Horfur eru á, að mjólkurframleiðslan aukist heldur á þessu ári. Fyrstu átta mánuði ársins nam innvegin mjólk til mjólkurbúanna 72,2 milljónum lítra og er það 1 1/2% aukning miðað við sama tíma í fyrra. Áætlað er, að framleiðslan verði allt að 105 milljónir lítra og er það 2% aukning frá því í fyrra. Sala á nýmjólk var ívið meiri fyrri hluta ársins en á sama tíma í fyrra og sala á öðrum mjólkurafurðum hefur yfirleitt aukist talsvert. Það á ekki síst við um sölu á osti. Útflutningur á osti hefur hins vegar dregist saman og birgðir af osti eru því meiri en þær voru í fyrra. Smjörbirgðir eru hins vegar mun minni nú.

Sala á kindakjöti hefur verið heldur minni það sem af er árinu en í fyrra og útflutningur mun dragast verulega saman á árinu, þar sem mikilvægasti útflutningsmarkaðurinn, Noregur, hefur nær lokast. Framleiðsla kindakjöts verður að líkindum talsvert meiri í ár en í fyrra

þar sem bændur munu fækka í bústofni sínum, en það ætti til lengri tíma litið að koma á betra jafnvægi milli framleiðslu og innanlandsneyslu og minnka þannig þörfina á útflutningi, en erfiðlega hefur gengið að afla nýrra markaða fyrir kindakjöt.

Iðnaður.

Talið er að iðnaðarframleiðslan í heild hafi aukist um rúmlega 2% á árinu 1981, en þar er þó að nokkru leyti um áætlun að ræða. Framleiðsla á áli og kísilgúr var meiri en árið áður og kísiljárnframleiðslan mun meiri, þótt orkuskortur hafi dregið verulega úr framleiðslunni frá því sem vænst var. Önnur iðnaðarframleiðsla til útflutnings dróst saman á síðastliðnu ári. Sala á áburði og sementi dróst einnig saman, en líklega varð nokkur framleiðsluaukning í öðrum iðnaði, en tölur um þær greinar liggja ekki fyrir.

Hagur útflutningsiðnaðar versnaði talsvert á árinu 1981. Mikið tap var á rekstri álverksmiðju og járnblendiverksmiðju. Af öðrum greinum iðnaðar virðist afkoma ullariðnaðarins og kísilgúrvinnslu hafa verið einna lökust. Ástæður versnandi afkomu útflutningsgreina á árinu 1981 má rekja til mikillar verðlækkunar á áli og kísiljárnri vegna minnkandi eftirspurnar eftir þessum málum á heimsmarkaði og einnig til óhagstæðrar þróunar Evrópu-gjaldmiðla gagnvart dollar, en allar þessar greinar hafa umtalsverð viðskipti í Evrópu. Gengisþróunin bitnaði einnig á þeim vörugreinum, sem eiga í samkeppni við innfluttar vörur frá Evrópu.

Pegar leið á árið 1981 var ljóst, að erfiðleikar hjá útflutningsatvinnuvegunum og samkeppnisgreinum iðnaðar fóru vaxandi auk þess sem hætta var á vaxandi viðskiptahalla. Þetta leiddi síðan til gengislækkunarinnar í janúar og í framhaldinu var gengi krónunnar látið síga allt fram í ágúst, er nauðsynlegt varð að fella gengið á ný vegna áfalla í sjávarútvegi og ört vaxandi viðskiptahalla. Raungengi krónunnar, sem hækkaði á árinu 1981, hefur þannig lækkað verulega á þessu ári. Með breytingu á raungengi er átt við breytingu á gengi krónunnar að teknu tilliti til mismunandi breytinga á kostnaði innanlands og í viðskiptalöndunum. Hækkun á raungengi veikir samkeppnisstöðu iðnaðar, að öðru óbreyttu, en lækkun á raungengi bætir stöðuna. Það sem hér hefur verið sagt um þróun raungengis á við meðalgengi krónunnar gagnvart helstu viðskiptamyntum, vegið með hlutdeild þeirra í utanríkis- og gjaldeyrisviðskiptum. Þar sem gengisbreytingar einstakra mynta hafa verið afar mismunandi, getur þróun raungengis gagnvart hinum ýmsu atvinnugreinum verið mismunandi eftir því við hvaða lönd er skipt. Sé til dæmis eingöngu litið á Norðurlönd, Bretland og Þýskaland, þá lækkaði gengi krónunnar gagnvart myntum þessara landa mun minna en sem nam mismunandi hækkun launakostnaðar. Á þann mælikvarða, sem þó er um margt ónákvæmur, hækkaði raungengi krónunnar gagnvart þessum myntum um nálægt 10% að meðaltali milli árána 1980 og 1981. Hækkunin var enn meiri gagnvart dönsku krónunni og þýska markinu en heldur minni gagnvart hinum myntunum. Á þessu ári hefur þetta hins vegar snúist við og á fyrstu sjö mánuðum ársins var samkeppnisstaðan gagnvart ofangreindum löndum að meðaltali heldur betri en á síðasta ári, metið á áður nefndan mælikvarða gengis- og launabreytinga. Eftir gengislækkunina í ágúst hefur staðan síðan batnað verulega og útlit er fyrir, að á síðasta fjórðungi ársins verði afstöður gengis- og launabreytinga gagnvart áður nefndum löndum íslenskum iðnaði hagstæðari en þær voru á árinu 1980, áður en gengi dollars gagnvart Evrópumyntum tók að hækka. Gengislækkun sænsku krónunnar 8. október og hugsanleg áhrif hennar á aðrar myntir getur hins vegar skipt hér nokkru máli. Þótt áður nefndur mælikvarði gefi aðeins takmarkaða mynd af breytingum á samkeppnisstöðu íslensks iðnaðar gagnvart Evrópuþjóðum, þá gefur hann þó ótvíræða vísbendingu um, að staðan hafi batnað verulega frá því sem hún var á síðasta ári. Hún er þó í ýmsum tilvikum enn erfið. Ofangreindar tölur eiga eingöngu við Evrópu en útflutningsgreinar iðn-

aðar selja einnig hluta af vörum sínum í dollurum, þar sem þróunin hefur verið allt önnur vegna mikillar hækkunar á gengi dollars.

Tölur um markaðshlutdeild gefa meðal annars til kynna áhrif raungengisþróunar á samkeppnisstöðu iðngreina gagnvart erlendri samkeppni. Ekki liggja fyrir tölur um þetta nema í fjórum greinum iðnaðar. Í þeim greinum virðist markaðshlutdeild innlendra framleiðenda heldur hafa minnkað á árinu 1981, en síðan aukist á ný í byrjun þessa árs, en minnkað aftur á öðrum ársfjórðungi.

Um iðnaðarframleiðslu á þessu ári má nefna, að fyrstu níu mánuði ársins voru framleidd 55,6 þúsund tonn af áli, en 53,4 þúsund tonn voru framleidd fyrstu níu mánuðina í fyrra og nemur aukningin því 4,1%. Útflutningur áls nam 42,8 þúsund tonnum, sem er 2,8 þús. tonnum minna en á sama tíma í fyrra. Birgðir hafa því aukist verulega og námu tæpum 33 þúsund tonnum í septemberlok. Ekki er útlit fyrir, að álmarkaðurinn batni á næstunni.

Framleiðsla kísiljárns nam 33,9 þúsund tonnum fyrstu níu mánuði þessa árs, sem er um 35% meira en á sama tíma í fyrra, en þá var orka til verksmiðjunnar skert. Sala kísiljárns nam 33,4 þúsund tonnum, sem er þriðjungs aukning frá sama tíma í fyrra. Kísiljárnbirgðir hafa því aukist heldur frá fyrra ári og námu í septemberlok um 8 þúsund tonnum. Alls er gert ráð fyrir, að um og yfir 40 þúsund tonn af kísiljárnri verði framleidd á árinu og að útflutningur verði svipaður.

Fyrstu níu mánuði ársins voru framleidd 18 þúsund tonn af kísilgúr og er það um fjórðungi meira en í fyrra. Birgðir eru nánast engar í septemberlok. Áætluð framleiðsla er 24 þúsund tonn eða 16—17% meira en í fyrra.

Framleiðsla áburðar fyrstu átta mánuði ársins er nokkru minni en á sama tíma í fyrra, eða 24,5 þúsund tonn á móti 28 þúsund tonnum í fyrra. Ástæðuna má rekja til lokunar verksmiðjunnar í sjö vikur vegna viðgerða. Áburðarsala hefur á hinn bóginn verið með allra mesta móti og hafa nú selst um 73 þúsund tonn, eða 6% aukning frá því í fyrra.

Nokkur aukning hefur orðið í sementssölu fyrstu níu mánuði ársins og hafa 97,8 þúsund tonn verið seld, sem er um 3,0% aukning frá því í fyrra. Gert er ráð fyrir 1—2% aukningu í sementssölu á árinu öllu.

Vísbendingar um aðrar greinar iðnaðar gefa til kynna, að framleiðslan á fyrsta fjórðungi ársins hafi orðið nokkru meiri en á sama tíma í fyrra en tölur um annan ársfjórðung liggja ekki fyrir.

Aðrar greinar.

Samkvæmt söluskattsframtölum 1981 virðist velta í smásöluverslun og heildverslun hafa aukist um nærri 68%, og er veltuaukningin mjög svipuð í báðum greinum. Aukningin er talsvert umfram almennar verðhækkanir ef miðað er við neysluvöruverð í vísitölu framfærslukostnaðar, og gæti þetta bent til 10—12% magnaukningar fyrir verslunina í heild, þó breytilegt eftir verslunargreinum. Þannig kemur til dæmis fram samdráttur í byggingarvörverslun en mikil aukning í bifreiðaverslun.

Verslunarvelta var afar mikil á fyrstu mánuðum þessa árs en síðustu mánuðina virðist sem dregið hafi til muna úr aukningunni. Samkvæmt tölum um heildarveltu eftir söluskattsframtölum virðist velta í smásöluverslun hafa orðið um 59% meiri í krónum á fyrri helmingi þessa árs en á sama tíma í fyrra. Í allri verslun er veltubreytingin meiri, 62%, einkum vegna mikils bílannflutnings. Af einstökum greinum öðrum má nefna, að umsvif í byggingarvörverslun hafa aukist mikið. Framfærsluvísitala hefur að meðaltali orðið um 45% hærri á fyrri hluta þessa árs en á sama tíma í fyrra, en verðlag einkaneyslu hefur að líkindum hækkað nokkru meira. Því má ætla, að í ofangreindum veltutölum felist 8—10% aukning að raungildi samanborið við yfir 15% aukningu á fyrsta fjórðungi ársins.

Raforkuframleiðslan mæld í gígavattstundum jókst um rúmlega 3½% í fyrra, en þar af jókst almenn notkun um 7% en notkun stóriðju aðeins um 1%. Ástæðuna fyrir lítilli aukningu í stóriðju má fyrst og fremst rekja til orkuskömmunar Landsvirkjunar. Ætla má, að án orkuskömmunar hefði orkuþörf stóriðjunnar aukist um allt að 9% frá árinu 1980 til ársins 1981. Hins vegar varð að takmarka orkusöluna mun meira í fyrra en árið áður eða sem nam 17—18% af áætlaðri orkuþörf stóriðjunnar samanborið við 10—11% árið 1980. Orkuskömmunin kom einnig illa við fjárhag Landsvirkjunar. Undanfarin fjögur ár hefur verið halli á rekstri fyrirtækisins. Nemur hallinn að meðaltali nær 10% af heildartekjum. Árið 1978 var ástæða hallans einkum lítil hækkun gjaldskrár. Árin 1979—1981 hækkaði gjaldskrá Landsvirkjunar talsvert umfram verðlagsbreytingar, en samt sem áður var halli á fyrirtækinu. Ástæðurnar eru einkum tekjutap vegna orkuskömmunar til stóriðju og mikil aukning vaxtabyrðar í kjölfar vaxtahækkunar á erlendum fjármagnsmarkaði en orkuverð til stóriðju hefur verið óbreytt. Einnig má nefna, að gengishækkun dollars bitnar þungt á fyrirtækinu, þar sem mjög mikið af lánum fyrirtækisins er í dollurum.

Á fyrri hluta þessa árs jókst raforkuvinnslan um nær 20% og munaði þar mest um mikla aukningu á sölu til stóriðjuveranna en almenn notkun jókst um 7,5%. Á þessu ári hefur verið gert verulegt átak til þess að rétta við hag Landsvirkjunar og er nú stefnt að því að fyrirtækið verði rekið hallalaust árin 1982 og 1983 til samans. Af þessum sökum hefur áfram orðið að hækka rafmagnsverð umfram almennar verðlagshækkanir. Eftir þessar aðgerðir til að styrkja fjárhag fyrirtækisins ætti það að vera betur í stakk búið en áður að taka að sér þær miklu orkuframkvæmdir, sem fyrirhugaðar eru á næstu árum.

Horfur 1983.

7. Útflutningsframleiðsla.

Sem fyrr segir hefur þróun framleiðslu til útflutnings gerbreyst undanfarin misseri. Eftir 11% meðalaukningu árin 1976—1980 tók nær því fyrir allan vöxt í fyrra og á þessu ári eru horfur á 11—12% samdrætti. Meginhluta vaxtarins, stöðunarinnar og samdráttarins má rekja til sjávarafllans. Horfur í þeim efnum fyrir næsta ár eru afar óvissar. Fiskifræðingar hafa ekki lokið athugunum sínum á helstu fiskstofnum, en á næstu vikum munu liggja fyrir niðurstöður þeirra athugana og tillögur um afla á næsta ári. Útflutningsframleiðsluspána, sem er undirstaða þjóðhagsspár næsta árs, verður því sem fyrr að reisa á ákveðnum forsendum um sjávaraflla. Slíkar forsendur ber eingöngu að líta á sem óhjákvæmilega dæmatöku en um beinar spár er ekki að ræða í þeim efnum eins og nú standa sakir. Forsendur þjóðhagsáætlunar 1983 um fiskafla eru eftirfarandi:

1. Botnfiskafli verði óbreyttur frá því sem reiknað er með á þessu ári. Þessi forsenda rúmar töluvert miklar breytingar á aflasamsetningu og gæti meðal annars falið í sér, að þorskafllinn ykist nokkuð frá þeim 385 þúsund tonnum, sem við er miðað á þessu ári, en að annar botnfiskafli dragist saman en hann hefur verið með mesta móti að undanförunu.
2. Engin loðnuveiði verði í vetur en veiðar hefjist að nýju haustið 1983 og verði þá veidd 250 þúsund tonn af loðnu.
3. Annar afli verði óbreyttur frá því, sem við er miðað á þessu ári.

Þessar forsendur fela í sér, að afli og framleiðsla sjávarafurða aukist um 4% á næsta ári. Stafar aukningin eingöngu af forsendunni um loðnuveiðar haustið 1983.

Áætlað er, að álframleiðslan nemi um 77 þúsund tonnum á þessu ári en það svarar til um 90% nýtingar afkastagetu. Kísiljárnframleiðslan er talin verða rösklega 40 þúsund tonn og yrði afkastageta verksmiðjunnar þá nýtt að þremur fjórðu hlutum til jafnaðar á árinu. Talið er, að markaður fyrir þessar afurðir geti batnað heldur á næsta ári þótt ekki þyki séð

fram á neina meiri háttar breytingu í þeim efnum. Framvinda markaðsmálanna gæti haft töluverð áhrif á framleiðslu þessara fyrirtækja, en þó verður að hafa í huga að birgðir af þessum afurðum, einkum áli, eru nú mjög miklar. Forsendur þjóðhagsáætlunar um þessa þætti útflutningsframleiðslunnar eru þær, að álframleiðslan verði óbreytt frá því, sem miðað er við í ár, en vinnsla kísiljárns aukist um 10%. Afkastageta kísiljárnverksmiðjunnar verði því vannýtt um 15—20% af hámarksafköstum. Ekki er gert ráð fyrir, að önnur framleiðsla til útflutnings aukist. Raunar þykir líklegt að útflutningur búvöru minnki enn nokkuð. Útflutningur iðnaðarvöru annarrar en áls, kísiljárns og kísilgúrs dróst saman á árinu 1981 og engar horfur þykja á aukningu í ár. Talið er, að markaðsástand þurfi að batna að marki til að þessar greinar geti vaxið á ný.

Þær forsendur, sem hér hafa verið raktar, fela í sér um 3% aukningu heildarframleiðslu til útflutnings á árinu 1983. Útflutningur er þó talinn kunna að aukast töluvert meira vegna birgðabreytinga. Sem fyrr segir er nú búist við, að miklar birgðir sjávarafurða safnist fyrir á þessu ári. Hér er einkum um skreið að ræða vegna lokunar Nígíeríumarkaðar, en ennfremur um saltsíld og frystan karfa vegna framleiðsluaukningar. Í spá fyrir árið 1983 er gert ráð fyrir að skreiðarútflutningur til Nígíeríu hefjist á ný og að skreiðarbirgðir í lok ársins svari til helmings þeirra birgða, sem áætlað er að safnast hafi fyrir í lok þessa árs. Á hinn bóginn er reiknað með, að afurðir loðnuveiða haustið 1983 verði að mestu fluttar út árið 1984 og verði því mest í birgðum í árslok 1983. Að öðru leyti er ekki gert ráð fyrir breytingum sjávarvörubirgða. Um aðrar afurðir má nefna, að gert er ráð fyrir að ekki komi til birgðasöfnunar á kísiljárninu en að álbirgðir haldi áfram að aukast en í mun minna mæli en í ár og í fyrra. Loks er búist við aukningu kjötbirgða.

Í forsendunum um birgðir felst, að í heild yrði um nokkra birgðasöfnun að ræða árið 1983 en hún yrði þó mun minni en í ár. Sú birgðaaukning, sem gert er ráð fyrir í spánni fyrir árið 1982, svarar til 5½% af verðmæti útflutningsframleiðslunnar en birgðaaukningin í spánni fyrir árið 1983 til ½%. Þessar mismunandi birgðabreytingar valda því að niðurstaða spárinnar um útflutning á næsta ári sýnir 8½% aukningu á móti 3% aukningu útflutningsframleiðslunnar. Forsendan um minnkun skreiðarbirgða 1983 skiptir hér talsverðu en hún veldur ein sér um 1½% útflutningsaukningu samkvæmt spánni. Við mat á útflutningsspánni fyrir árið 1983 og þar með á horfum um viðskiptajöfnuð, verður að hafa í huga, að sú aukning, sem niðurstaða spárinnar gefur til kynna, er annars vegar háð því að sjávarafli aukist á ný, en hins vegar, að útflutningur gangi ótruflaður, Nígíeríumarkaður opnast aftur og markaðsástand fyrir afurðir stóriðjuveranna lagist heldur.

8. Viðskiptakjör.

Verð á matvælum í dollurum hefur farið stöðugt lækkandi á heimsmarkaði frá því í upphafi síðasta árs. Verð á matvælum og hrávörum til matvælaframleiðslu eins og það er skráð í daglegum viðskiptum í kauphöllum, er nú 38% lægra í dollurum en það var hæst í árslok 1980 og frá síðustu áramótum hefur verðið lækkað um 16%. Hækkun á gengi dollars gagnvart Evrópumyntum á hér nokkurn hlut að máli, en framleiðsla hefur einnig verið mikil en eftirspurn farið minnkandi eftir ýmsum vörum.

Þessar þróunar gætir einnig í markaðsverði á íslenskum sjávarafurðum á árinu, þótt verðlækkunin hafi að meðaltali ekki verið eins mikil og ofangreindar tölur segja til um. Mjöl- og lýsisverð hefur lækkað langmest eða um 20% frá upphafi ársins, en þessi verðlækkun hefur þó tiltölulega lítil áhrif á heildina vegna lítillar framleiðslu á mjöli og lýsi á árinu. Dollaraverð á mjöli og lýsi er nú lægra en það hefur verið síðan 1976. Verð á saltfiski hefur lækkað um 10—12% en verð á saltsíld heldur minna. Ástæður þessarar verðlækkunar eru meðal annars mikil hækkun á gengi dollars gagnvart Evrópumyntum, sem þýðir verð-

hækkun í mynt viðkomandi viðskiptalanda í Evrópu. Í mörgum tilvikum eiga íslenskir útflytjendur í samkeppni við útflytjendur í öðrum Evrópulöndum, sem selja afurðir í eigin gjaldmiðlum, en ekki í dollurum eins og algengast er um íslenskar afurðir. Gengishækkun dollarans hefur þannig þrengt markaðsstöðu Íslendinga í Evrópu.

Verð á frystum fiski í Bandaríkjunum hefur verið nokkuð stöðugt á árinu, þegar á heildina er litið. Verð á íslenskum þorsflökum hefur nú verið óbreytt í eitt og hálf ári og er enn mun hærra en verð á kanadískum flökum. Íslenskir framleiðendur eiga því í mjög harðri samkeppni við Kanadamenn á þessum markaði.

Verð á sjávarafurðum er um þessar mundir líklega 3—4% lægra í dollurum en það verður að meðaltali á þessu ári. Ekki er unnt að búast við neinni verðhækkun á næstu misserum. Samkeppni er mikil á helstu mörkuðum og víða eiga Íslendingar í samkeppni við þjóðir, sem greiða verulega styrki til sjávarútvegs, en það veikir samkeppnisstöðu okkar. Verð á mjöli og lýsi gæti að vísu hækkað eitthvað, þar sem verðið er nú óvenju lágt. Það skiptir hins vegar litlu meðan loðnuveiðar liggja niðri.

Verð á áli og kísiljárnri hefur einnig lækkað á árinu og enn eru engin sjáanleg merki um breytingar til batnaðar. Í spám alþjóðastofnana um mitt ár var gert ráð fyrir hækkun á málmverði og þar með einnig álverði undir lok þessa árs og áfram á næsta ári. Forsenda þessarar verðhækkunar var að iðnaðarframleiðsla í heiminum tæki vaxtarkipp á síðari hluta þessa árs, en sú forsenda virðist ætla að bregðast. Að svo stöddu er því varla unnt að reikna með verðhækkun fyrr en einhvern tímann á næsta ári, þannig að meðalverðið á árinu 1983 yrði ekki hærra en á þessu ári. Sama gildir um verð á annarri iðnaðarvöru að erfitt verður að ná fram verðhækkun á næstunni.

Á innflutningshlið skiptir olíuverð miklu máli en olía er nú 16—17% innflutnings annars en skipa og flugvéla og innflutnings til stóriðjufyrirtækjanna. Fyrstu níu mánuði þessa árs hefur skráð verð í Rotterdam verið nokkuð stöðugt, burtséð frá venjulegum árstíða-sveiflum, og heldur lægra en á sama tíma í fyrra. Verð á bensíni hefur verið 9% lægra, gasolíuverð 2% lægra og svartolíuverð 16% lægra. Verð á gasolíu fer nú hækkanði, en þar er líklega eingöngu um árstíðabundna verðhækkun að ræða. Á sama tíma hefur meðalverð á hráolíu frá olíuframleiðsluríkjunum (OPEC) lækkað um 5%. Í spám alþjóðastofnana er miðað við þá forsendu, að hið opinbera hráolíuverð OPEC-rikkjanna verði óbreytt á næstunni frá því sem það er nú, enda er það yfirlýst stefna þessara samtaka. Þetta þýðir þó ekki endilega að verð á olíuvörum á Rotterdammarkaði verði einnig óbreytt. Smávægilegar breytingar á framboði og eftirspurn geta haft talsverð áhrif á verðmyndun á þeim markaði. Ef iðnaðarframleiðsla fer vaxandi á ný og þar með eftirspurn eftir olíu, má búast við verðhækkun á Rotterdammarkaði, þótt OPEC-verð haldist óbreytt. Hér verður miðað við, að innflutningsverð á olíu verði óbreytt í dollurum á næsta ári frá því sem áætlað er á þessu ári.

Verðbreytingar á öðrum innflutningi en olíu fylgja í aðalatriðum verðlagsþróun í utanríkisviðskiptum í iðnríkjum. Verðhækkunir í þessum viðskiptum hafa verið minni á þessu ári en í fyrra vegna stöðnunar í utanríkisviðskiptum. Áætlað er, að verðhækkun í utanríkisviðskiptum OECD-rikkja sé 6—7% (án olíu) á þessu ári og er þá reiknað í mynt hvers lands. Verðhækkun á innflutningi til Íslands er líklega 5—6% (án olíu), reiknað í mynt hvers lands, en það er þó aðeins lausleg áætlun, þar sem gengissamsetning innflutningsins liggur ekki nákvæmlega fyrir. Spár OECD um verðbreytingar í utanríkisviðskiptum á næsta ári sýna 5% hækkun í mynt hvers lands og samkvæmt því mætti búast við 4—5% hækkun innflutningsverðs hér.

Niðurstöður fyrrgreindra áætlana og forsendna eru þær að útflutningsverð sjávarafurða verði 3—4% lægra í dollurum á næsta ári en á þessu ári (nokkurn veginn óbreytt núverandi verð) og verð á iðnaðarvörum verði svipað og á þessu ári. Samkvæmt því yrði útflutnings-

verð í dollurum nær 3% lægra að meðaltali á árinu 1983 en á árinu 1982. Á innflutningshlið er miðað við óbreytt olíuverð í dollurum milli ára og 4—5% verðhækkun á öðrum innflutningi reiknað í mynt hvers lands.

Það eru ekki aðeins verðbreytingar í utanríkisviðskiptum, sem áhrif hafa á viðskiptakjörin um þessar mundir. Gengisbreytingar í heiminum hafa einnig veruleg áhrif, þótt oft sé reyndar erfitt að greina á milli verð- og gengisbreytinga. Miðað við að gengi dollars gagnvart öðrum myntum í fyrstu viku október haldist óbreytt til áramóta, hækkar meðalgengi á útflutningi frá Íslandi líklega um nálægt 4% umfram hækkun á gengi innflutnings milli árana 1981 og 1982. Þetta má taka sem vísbendingu um áhrif gengisbreytinga á viðskiptakjörin á árinu 1982. Þessi 4% viðskiptakjarabati hefur hins vegar ekki nægt til þess að vega upp áhrif óhagstæðra verðbreytinga, því gert er ráð fyrir, að viðskiptakjörin versni um 2% á árinu, eins og áður kom fram.

Sé áfram miðað við, að gengi dollars gagnvart öðrum myntum verði óbreytt frá því sem það er í fyrstu viku október, hækkar gengi útflutnings um 1½—2% umfram hækkun á gengi innflutnings milli árana 1982 og 1983. Gengisáhrifin vega þannig nokkuð á móti forsendum um lækkun útflutningsverðs og hækkun innflutningsverðs. Séu verðbreytingarnar umreiknaðar til sama gengis, meðalgengis í utanríkis- og gjaldeyrisviðskiptum, verður niðurstaðan sú, að útflutningsverð lækki um ½—1% á föstu meðalgengi en innflutningsverð hækki um rúmlega 2%. Þetta þýðir, að viðskiptakjörin versni um 2—3% á árinu 1983 eða svipað og áætlað er á þessu ári. Viðskiptakjörin yrðu þá aðeins 3% yfir meðaltali ársins 1975, en á því ári urðu viðskiptakjörin lökust á síðasta áratug.

9. Verðlag og tekjur.

Eftir mikla hjöðnun á árinu 1981 hefur verðbólga farið vaxandi á þessu ári. Fyrri hluta ársins var vöxturinn fremur hægur enda var þá gripið til ýmissa aðgerða til að hamla gegn vextinum, einkum niðurgreiðslna búvöruverðs. Verðbólgan færðist í aukana eftir mitt ár og kom þá fram, að ef gert væri ráð fyrir töluverðri gengislækkun án annarra ráðstafana, væru horfur á hraðvaxandi verðbólgu næstu misserin og gæti hún orðið 75—80% um mitt næsta ár. Með þeim efnahagsráðstöfunum, sem tilkynntar voru í ágústmánuði, var hamlað verulega gegn slíkum vexti. Venjubundinn framreikningur á ferli framfærsluvísitölu eftir þessar aðgerðir, bendir til að heldur geti dregið úr ársfjórðungshækkun framfærsluvísitölnnar á fyrri hluta næsta árs en hækkun hennar yrði þó enn svipuð og í lok þessa árs eða um 60%. Er þá miðað við, að á næsta ári verði fylgt óbreyttu verðbótakerfi samkvæmt gildandi lögum og ekki reiknað með sérstökum efnahagsaðgerðum er hafi áhrif á verðlagsþróunina. Þá er gert ráð fyrir virku aðhaldi í peninga- og lánamálum og ríkisfjármálum. Komi ekki fram ný verðbólguþelefni ætti að hægja á verðbólguhraðanum þegar kemur fram á árið, og á síðari hluta ársins gæti árshækkun framfærsluvísitölnnar verið komin niður undir 50%. Meðalhækkun vísitölnnar samkvæmt þessum framreikningi yrði um 58%. Með breyttu verðbótakerfi og enn auknu aðhaldi í peningamálum og ríkisfjármálum mætti ná frekari árangri á næsta ári. Í kaflanum um viðnám gegn verðbólgu í fyrsta hluta skýrslunnar kemur fram, að stefnt verður að því að verðbólgan verði ekki meiri en 40—45% frá upphafi til loka næsta árs.

Áætlað er, að kaupmáttur kauptaxta miðað við framfærsluvísitölu verði að meðaltali á þessu ári svipaður og í fyrra. Kaupmátturinn verður þó mun minni á síðari hluta ársins. Samkvæmt ofangreindum framreikningi á víxlgangi verðlags og launa yrði kaupmáttur taxta um 6% minni að meðaltali á næsta ári en á þessu ári. Áformað er, að á þessu ári og hinu næsta verði 175 miljónum króna varið til lágláunabóta og skattendurgreiðslna. Þessi fjárhæð

gæti svarað til $1/2$ — 1% af heildarráðstöfunartekjum og haft tilsvarendi áhrif á kaupmátt, en meiri áhrif á kaupmátt þeirra, sem þessa nytu. Í áætlunum fyrir árið 1982 hefur verið gert ráð fyrir, að samdrátturinn í framleiðslu hafi nokkur áhrif á tekjur. Reikna verður með, að slíkra áhrifa gæti enn á næsta ári. Verði þessi samdráttur ekki langvinnari en samkvæmt þeim spám, sem hér eru settar fram, ættu þessi tekjuáhrif hins vegar ekki að þurfa að aukast á næsta ári. Sennilegt er, að nokkurs launaskriðs (þ. e. aukningar tekna umfram hækkun taxa) muni gæta hjá ýmsum hópum launafólks, en hætt er við að tekjur þeirra, sem samdráttur framleiðslunnar bitnar beinast á, aukist minna en ella, einkum vegna styttri vinnutíma í heild árið 1983 en árið 1982. Í þjóðhagsáætlun er gert ráð fyrir, að til jafnaðar standist þessar breytingar á árið 1983, og heildartekjur breytist því til jafnaðar með líkum hætti og kauptaxtar. Þetta er auðvitað mjög óviss en veigamikil forsenda, sem byggist meðal annars á því að hvorki verði um alvarlegan atvinnu- eða tekjubrest að ræða. Í þessu felst um 5 — 6% rýrnun kaupmáttar ráðstöfunartekna á árinu 1983.

10. Þjóðarútgjöld.

Á þeim forsendum, sem hér hafa verið raktar um kaupmátt ráðstöfunartekna, er gert ráð fyrir, að einkaneysla dragist saman um 6% á árinu 1983. Þetta yrði fyrsta árið, sem einkaneyslan minnkaði frá því árið 1975, er hún dróst saman um 10% , en frá þeim tíma hefur hún aukist um $3\frac{1}{2}\%$ til jafnaðar á ári. Samneyslan hefur aukist jafnt og þétt undanfarin ár. Vöxturinn nam $5\frac{1}{2}\%$ á ári síðastliðinn áratug en hefur undanfarin fimm ár verið um 3% á ári. Gert er ráð fyrir 2% aukningu á þessu ári en í þjóðhagsáætlun 1983 er reiknað með, að samneyslan verði ekki aukin. Áætlanir um fjármunamyndun eru enn óvissar, meðal annars þar sem ennþá er unnið að gerð fjárfestingar- og lánsfjáráætlunar. Hér er miðað við 8% samdrátt fjármunamyndunar í heild á næsta ári. Nánari grein verður gerð fyrir fjárfestingarhorfunum í fjárfestingar- og lánsfjáráætlun.

Þær forsendur og áætlanir, sem hér hafa verið raktar, fela í sér að samtals muni neysla og fjármunamyndun verða nær 6% minni en á þessu ári. Þjóðarútgjöldin alls (birgðabreytingar meðtaldar) drægjust hins vegar saman um 7% .

11. Viðskiptajöfnuður.

Eins og áður kom fram er gert ráð fyrir $8\frac{1}{2}\%$ aukningu vöruútflutnings á næsta ári og valda birgðabreytingar mestu um þá aukningu. Á forsendum áætlunarinnar um útflutningsframleiðslu og fjármunamyndun gæti sérstakur vöruinnflutningur dregist saman um fimmting á næsta ári. Samkvæmt áætluninni um almenn þjóðarútgjöld ætti samdrætti þeirra að fylgja nokkru meiri samdráttur almenns vöruinnflutnings. Samkvæmt þessu yrði vöruskiptajöfnuðurinn, reiknaður á föstu verði ársins 1982, nær hallalaus. Sem fyrr segir er reiknað með 2 — 3% rýrnun viðskiptakjara 1983 og á þeim forsendum yrði halli á vöruskiptunum sem næmi $1/2\%$ af þjóðarframleiðslu. Ekki eru taldar horfur á aukningu þjónustutekna, en á hinn bóginn verður að gera ráð fyrir aukningu þjónustuútgjalda, fyrst og fremst vegna vaxtagreiðslna af erlendum lánnum. Þjónustujöfnuðurinn verður því áfram mjög óhagstæður samkvæmt þeim spám, sem hér eru settar fram, eða sem nemur um $5\frac{1}{2}\%$ af þjóðarframleiðslu. Viðskiptajöfnuður yrði því óhagstæður um 6% af þjóðarframleiðslu samanborið við $10\frac{1}{2}\%$ halla á þessu ári. Gangi þessar spár eftir er hér vissulega um töluverðan bata að ræða, en þessi halli er þó mun meiri en þjóðarbúið þolir til nokkurrar lengdar. Hinum mikla viðskiptahalla þessa árs verður að hluta mætt með erlendum lántökum en að hluta með því að rýra gjaldeyrisstöðu þjóðarbúsins. Áframhaldandi rýrnun gjaldeyrisstöðunnar á næsta ári

Útanríkisviðskipti 1981—1983.

	Milljónir króna f.o.b. á verðlagi hvors árs		Magnbreytingar frá fyrra ári, %		
	1981	Spá 1982	1981	Spá 1982	Spá 1983
Útflutningsframleiðsla					
Sjávarafurðir	5 254	6 950	1,5	-16,2	4,0
Al	748	1 130	2,0	4,6	0,0
Kísiljárn	128	226	18,0	25,7	10,0
Annað	670	1 042	-6,6	-0,1	-0,7
Samtals	6 800	9 348	1,0	-11,5	3,1
Birgðabreytingar	-264	-525	.	.	.
Vöruútflutningur	6 536	8 823	-1,2	-12,6	8,7
Vöruinnflutningur					
Skip og flugvélar	334	590	-6,0	13,8	-40,0
Til Landsvirkjunar	130	136	169,0	-35,0	-56,0
Til stóriðjuvera	556	788	-3,5	-9,2	2,0
Sérstakur vöruinnflutningur	1 020	1 514	4,5	-4,9	-20,0
Almennur vöruinnflutningur	5 712	8 892	7,0	-1,3	-6,7
p. a. olía	1 100	1 463	-4,0	-7,0	0,0
p. a. annað	4 612	7 429	9,8	0,0	-8,0
Vöruinnflutningur, alls	6 732	10 406	6,7	-1,9	-8,6
Vöruskiptajöfnuður	-196	-1 583	.	.	.
Útflutt þjónusta	2 366	3 786	12,8	0,0	0,0
Innflutt þjónusta	3 178	5 339	12,7	5,0	2,0
Þjónustujöfnuður	-812	-1 553	.	.	.
Viðskiptajöfnuður	-1 008	-3 136	.	.	.

Heimild: Þjóðhagsstofnun.

felur í sér alvarlega hættu fyrir greiðslustöðuna út á við en afar mikilvægt er að sem mest verði dregið úr erlendum lántökum til að lækka erlendar skuldir þjóðarbúsins og greiðslu- byrði af þeim á næstu árum. Erlendar skuldir námu 37% af þjóðarframleiðslu í árslok 1981 en horfur eru á að þær fari í 45% í lok þessa árs og stefna enn hærri á næsta ári. Greiðslu- byrði var um 16¹/₂% af útflutningstekjum árið 1981 en er áætluð stefna í 23% í ár og jafnvel í 25% á næsta ári. Þessar alvarlegu horfur setja þjóðarbúskapnum þröngar skorður um ráðstöfun útflutningstekna og í þeim felst hætta á að stöðu þjóðarinnar út á við sé teft í tvísýnu. Það er því mjög brýnt, að þegar á næsta ári verði dregið enn frekar úr viðskipta- hallanum en fram kemur í þjóðhagsspá.

12. Þjóðarframleiðsla — þjóðartekjur.

Þjóðhagsspáin fyrir árið 1983 bendir til þess, að þjóðarframleiðslan dragist saman um 2¹/₂% á árinu en þjóðartekjur minnki meira vegna versnandi viðskiptakjara eða um rösklega 3%. Þjóðartekjur á mann dragast því saman um rösklega 4% samkvæmt þessari spá. Gangi þessar spár eftir nemur samdrátturinn alls yfir 9% árin 1982 og 1983.

Þjóðarútgjöld, þjóðarframleiðsla og þjóðartekjur 1981—1983.

	Milljónir króna á verðlagi hvers árs		Magnbreytingar frá fyrra ári, % ¹⁾		
	Bráðab. 1981	Spá 1982	Bráðab. 1981	Spá 1982	Spá 1983
Einkaneysla	13 240	20 660	5,0	2,0	-0,6
Samneysla	2 455	3 830	3,0	2,0	0,0
Fjármunamyndun	5 554	8 220	2,1	-4,5	-8,0
Neysla og fjármunamyndun, alls	21 249	32 710	4,0	0,3	-5,8
Birgðabreytingar	231	525	.	.	.
Þjóðarútgjöld alls	21 480	33 235	4,3	0,6	-7,1
Útflutningur vöru og þjónustu	8 902	12 609	2,1	-9,3	6,1
Innflutningur vöru og þjónustu	9 910	15 745	8,5	0,3	-5,0
Viðskiptajöfnuður	-1 008	-3 136	.	.	.
Verg þjóðarframleiðsla	20 472	30 099	1,5	-3,5	-2,7
Viðskiptakjaraáhrif ²⁾	0,3	-0,6	-0,6
Vergar þjóðartekjur	1,8	-4,1	-3,3
Viðskiptajöfnuður sem % af þjóðarframleiðslu	-4,9	-10,4	-6,0

1) Magnbreytingar eru miðaðar við fast verðlag fyrra árs.

2) Hlutfall af þjóðarframleiðslu fyrra árs.

Heimild: Þjóðhagsstofnun.

Töfluviðauki

- Tafla 1. Breytingar þjóðarframleiðslu og verðmætaráðstöfunar 1971—1980.
- Tafla 2. Þjóðarframleiðsla og verðmætaráðstöfun 1971—1980.
- Tafla 3. Vísitölur útflutningsverðs, innflutningsverðs og viðskiptakjara 1972—1981.
- Tafla 4. Verðlag 1970—1982.
- Tafla 5. Fjármál ríkisins 1972—1981.

Tafla 1. Breytingar þjóðarframleiðslu og verðmætaráðstöfunar 1971—1980.

	Meðaltal										
	1971—1980	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
I. Magnaukning frá fyrra ári, %:											
Einkaneysla	4,7	16,4	9,6	8,7	7,0	-10,0	1,0	8,0	6,0	2,0	1,0
Samneysla	5,4	6,8	7,6	9,4	6,1	4,8	7,0	0,8	3,8	3,5	4,0
Fjármunamyndun	6,7	42,1	-1,0	20,1	10,8	-8,4	-2,6	11,5	-5,4	-0,6	9,4
Verðmætaráðstöfun alls	5,4	26,1	1,8	12,9	10,4	-7,8	-3,1	10,9	-0,2	2,6	4,2
Útflutningur vöru og þjónustu	6,1	-3,8	10,3	8,9	-0,7	1,4	11,9	10,3	15,1	6,8	2,7
Innflutningur vöru og þjónustu	6,9	22,2	1,4	18,9	13,2	-10,3	-1,2	18,7	4,7	2,5	3,6
Þjóðarframleiðsla, verg, markaðsvirði	4,8	12,8	5,7	7,7	3,5	-2,0	2,6	6,0	3,5	4,4	3,9
Útflutningstekjur	5,8	3,0	9,0	16,7	-4,7	-7,1	18,3	15,5	13,7	-2,5	0,1
Þjóðartekjur, vergar	4,8	15,8	5,4	11,6	1,1	-5,8	6,0	9,0	3,5	0,3	2,7
II. Meðalmannfjöldi ársins:											
Aukning frá fyrra ári, %	1,1	1,0	1,5	1,5	1,4	1,3	1,0	0,8	0,8	1,0	1,1
III. Magnaukning á mann frá fyrra ári, %:											
Þjóðarframleiðsla, verg, markaðsvirði	3,7	11,7	4,1	6,1	2,1	-3,3	1,6	5,2	2,7	3,4	2,8
Þjóðartekjur, vergar	3,7	14,7	3,8	10,0	-0,3	-7,0	5,0	8,1	2,7	-0,7	1,6
IV. Verðhækkun frá fyrra ári, %:											
Þjóðarframleiðsla, verg, markaðsvirði	34,6	12,8	17,7	31,2	41,1	39,4	34,4	35,3	46,3	40,3	52,8

Aths. Árið 1980 hefur nú verið tekið upp sem grunnár við útreikning þjóðarframleiðslu og verðmætaráðstöfunar á föstu verðlagi í stað ársins 1969. Getur oft verið nokkur munur á hlutfallslegum breytingum þjóðarframleiðslu og verðmætaráðstöfunar eftir því, við hvort árið er miðað.

Heimild: Þjóðhagsstofnun.

Tafla 2. Þjóðarframléiðsla og verðmætaráðstöfun 1971—1980.
Milljónir króna.

	Á verðlagi hvers árs											
	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980		
1. Einkaneysla	356,7	446,9	609,2	932,1	1 249,9	1 641,1	2 323,8	3 545,5	5 316,1	8 380,0		
2. Samneysla	55,2	72,2	99,2	156,7	219,7	299,4	429,8	683,6	1 022,0	1 622,0		
3. Fjármunamyndun	160,5	191,0	286,1	451,5	635,6	780,1	1 087,5	1 507,1	2 174,2	3 638,2		
4. Birgðabreytingar	15,8	-8,4	-1,9	25,8	36,8	-17,1	70,3	-38,9	13,2	103,0		
5. Verðmætaráðstöfun, alls	588,2	701,7	992,6	1 566,1	2 142,0	2 703,5	3 911,4	5 697,3	8 525,5	13 743,2		
6. Útflutningur vöru og þjónustu	223,7	262,1	373,9	480,8	721,9	1 055,2	1 452,7	2 498,1	3 851,5	5 813,0		
7. Frádr.: Innflutningur vöru og þjónustu	262,3	279,6	400,2	636,1	935,7	1 099,1	1 549,3	2 419,4	3 916,8	6 126,0		
8. Viðskiptajöfnuður	-38,6	-17,5	-26,3	-155,3	-213,8	-43,9	-96,6	78,7	-65,3	-313,0		
9. Verg þjóðarframléiðsla (5+8)	549,6	684,2	966,3	1 410,8	1 928,2	2 659,6	3 814,8	5 776,0	8 460,2	13 430,2		

	Verðlag ársins 1969											
	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980		
1. Einkaneysla	294,6	322,9	351,0	375,6	338,0	341,4	368,7	7 676	8 137	8 380		
2. Samneysla	37,9	40,8	44,6	47,4	49,7	53,1	53,5	1 451	1 506	1 622		
3. Fjármunamyndun	131,7	130,4	156,7	173,6	159,0	154,9	172,7	3 533	3 343	3 638		
4. Birgðabreytingar	13,5	-7,9	-3,5	9,5	12,4	-7,7	5,7	215	-131	2		
5. Verðmætaráðstöfun, alls	477,7	486,2	548,8	606,1	559,1	541,7	600,6	12 875	12 855	13 743		
6. Útflutningur vöru og þjónustu	183,7	202,6	220,5	218,9	221,9	248,4	274,0	4 603	5 299	5 813		
7. Frádr.: Innflutningur vöru og þjónustu	243,6	247,0	293,6	332,5	298,2	294,6	349,5	5 512	5 772	6 126		
8. Viðskiptajöfnuður	-59,9	-44,4	-73,1	-113,6	-76,3	-46,2	-75,5	-909	-473	-313		
9. Þjóðarframléiðsla, verg, markaðsvirði (5+8)	417,8	441,8	475,7	492,5	482,8	495,5	525,1	11 966	12 382	13 430		
10. Viðskiptakjaraðhrif	28,1	28,2	48,8	37,8	16,7	34,0	52,0	634	658	151		
11. Útflutningstekjur (6.+10.)	211,8	230,8	269,3	256,7	238,6	282,4	326,0	5 237	5 957	5 809		
12. Tekjuviðskiptajöfnuður (11.-7.)	-31,8	-16,2	-24,3	-75,8	-59,6	-12,2	-23,5	-275	185	-106		
13. Þjóðartekjur, vergar (9.+10.)	445,9	470,0	524,5	530,3	499,5	529,5	577,1	12 600	13 040	13 430		

Heimild: Þjóðhagsstofnun.

Tafla 3. Vísitölur útlutningsverðs, innflutningsverðs og viðskiptakjara 1972—1981.

	Vísitölur 1972 = 100.						Breytingar frá fyrra ári, %					
	Útlutningsverð		Innflutningsverð		Viðskiptakjör		Útlutningsverð		Innflutningsverð		Viðskiptakjör	
	í ísl. kr.	í erl. mynt	í ísl. kr.	í erl. mynt	í ísl. kr.	í erl. mynt	í ísl. kr.	í erl. mynt	í ísl. kr.	í erl. mynt	í ísl. kr.	í erl. mynt
A. Verð alls útlutnings og innflutnings												
1973	143,1	131,8	123,3	113,5	116,0		43,1	31,8	23,3	13,5		16,0
1974	191,8	159,0	183,7	152,2	104,4		34,0	20,6	49,0	34,1		-10,0
1975	269,3	142,8	307,1	162,7	87,7		40,4	-10,2	67,2	6,9		-16,0
1976	360,9	168,8	367,9	171,9	98,1		34,0	18,2	19,8	5,6		11,9
1977	462,0	190,7	433,0	178,6	106,7		28,0	13,0	17,7	3,9		8,7
1978	686,1	199,1	642,2	186,1	106,9		48,5	4,4	48,3	4,2		0,2
1979	990,7	214,6	1 020,5	220,9	97,1		44,3	7,8	58,9	18,7		-9,2
1980	1 455,3	228,8	1 551,2	243,7	93,8		46,9	6,6	52,0	10,3		-3,4
1981	2 158,2	247,3	2 278,7	261,0	94,7		48,3	8,1	46,9	7,1		1,0
B. Verð útlutnings og innflutnings án viðskipta áverksmiðja												
1973	147,4	135,7	124,1	114,3	118,8		47,4	35,7	24,1	14,3		18,8
1974	196,8	163,0	184,5	152,9	106,7		33,5	20,1	48,7	33,7		-10,2
1975	272,4	144,3	303,1	160,7	89,9		38,4	-11,5	64,3	5,1		-15,7
1976	364,2	170,1	360,7	168,6	101,0		33,7	17,9	19,0	4,9		12,3
1977	466,2	192,2	427,1	176,2	109,2		28,0	13,0	18,4	4,5		8,1
1978	689,0	199,7	630,0	182,7	109,4		47,8	3,9	47,5	3,7		0,2
1979	977,7	211,7	1 013,7	219,6	96,4		41,9	6,0	60,9	20,2		-11,9
1980	1 408,9	221,4	1 523,6	239,6	92,4		44,1	4,6	50,3	9,1		-4,1
1981	2 137,3	244,9	2 235,1	256,1	95,6		51,7	10,6	46,7	6,9		3,4

Ath.: Verðvísitölur í erlendri mynt eru reiknaðar á mælikvarða miðgensis.

Tafla 4. Verðlag 1970—1982.
 Vísitölur 1970 = 100.

	Framfærsluvísitala			Vísitala vöru og þjónustu ¹⁾			Byggingarvísitala		
	Hækkun, %			Hækkun, %			Hækkun, %		
	Vísitala	Frá fyrra ári	Frá upphafi til loka árs ²⁾	Vísitala	Frá fyrra ári	Frá upphafi til loka árs ²⁾	Vísitala	Frá fyrra ári	Frá upphafi til loka árs
1971	106,4	6,4	3,8	107,4	7,4	3,9	112,2	12,2	10,0
1972	117,4	10,3	13,0	122,8	14,4	17,9	136,9	22,0	20,4
1973	143,5	22,2	34,2	153,2	24,7	35,1	174,9	27,8	38,2
1974	205,2	43,0	49,7	217,7	42,2	49,6	265,8	52,0	57,5
1975	305,6	49,0	41,0	327,2	50,2	43,2	377,8	42,1	34,1
1976	404,0	32,2	32,5	436,7	33,5	33,0	466,5	23,5	25,6
1977	527,0	30,4	36,0	570,0	30,5	34,8	606,5	30,0	39,0
1978	759,3	44,1	39,2	822,3	44,3	40,7	892,8	47,2	46,6
1979	1 104,5	45,5	60,6	1 198,3	45,7	63,0	1 312,4	47,0	54,3
Febrúar	888,9	38,0	.	966,2	37,6	.	1 156,0	45,8	.
Mái	998,9	39,1	.	1 071,5	38,6	.	1 275,8	42,4	.
Ágúst	1 134,5	41,9	.	1 228,5	41,9	.	1 465,9	47,9	.
Nóvember	1 314,4	54,9	.	1 435,2	55,7	.	1 643,2	54,3	.
1980	1 751,1	58,5	58,9	1 904,8	59,0	58,5	2 042,1	55,6	57,3
Febrúar	1 434,4	61,4	.	1 571,5	62,6	.	1 795,9	55,4	.
Mái	1 624,2	62,6	.	1 750,3	63,3	.	2 023,1	58,6	.
Ágúst	1 788,5	57,7	.	1 938,4	57,8	.	2 225,4	51,8	.
Nóvember	1 982,8	50,8	.	2 162,1	50,6	.	2 584,8	57,3	.
1981	2 641,9	50,9	41,9	2 867,6	50,6	41,7	3 091,7	51,4	45,2
Febrúar	2 266,6	58,0	.	2 490,6	58,5	.	2 814,8	56,7	.
Mái	2 448,4	50,8	.	2 630,6	50,3	.	3 050,4	50,8	.
Ágúst	2 667,9	49,2	.	2 883,7	48,8	.	3 347,5	50,4	.
Nóvember	2 932,7	47,9	.	3 188,7	47,5	.	3 753,1	45,2	.
1982
Febrúar	3 217,7	42,0	.	3 513,9	41,1	.	4 192,2	48,9	.
Mái	3 567,4	45,7	.	3 826,2	45,4	.	4 705,6	54,3	.
Ágúst	3 987,9	49,5	.	4 310,1	49,5	.	5 493,9	64,1	.

ATHS. Mánaðartölurnar sýna framfærsluvísitölu og vísitölu vöru og þjónustu í þeim mánuði, sem þær eru reiknaðar út. Vísitala byggingarkostnaðar er hins vegar ekki reiknuð út í sömu mánuðum og eiga byggingarvísitölurnar því við næsta útreikning á eftir þeim mánuðum, sem getið er í töflunni. Frá 1968 og fram á síðari hluta ársins 1975 var vísitala byggingarkostnaðar reiknuð út þrisvar á ári, í febrúar, júní og október. Í árslok 1975 var tekinn upp nýr grunnur byggingarvísitölu, og er hún nú reiknuð fjórum sinnum á ári, í mars, júní, september og desember.

¹⁾ A-liður framfærsluvísitölu.

²⁾ Miðað við breytingu frá 31. desember til jafnægurs næsta árs.

Heimild: Hagstofa Íslands.

Tafla 5. Fjármál ríkisins 1972—1981.
 Rekstrargrunnur. Milljónir króna.

	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981
A. Rekstrarreikningar										
1. Tekjur	185,3	248,8	377,2	510,4	713,2	1002,8	1636,5	2480,4	3928,8	6304,2
Tekju- og eignarskattar	43,2	56,7	59,4	61,0	91,8	110,4	280,4	462,2	648,9	983,1
Aðrir skattar	140,0	189,2	313,9	441,8	609,8	873,4	1327,0	1965,8	3178,9	5203,1
Aðrar tekjur	2,1	2,9	3,9	7,6	11,6	19,0	29,1	52,4	101,1	118,0
2. Útgjöld	184,0	251,3	410,1	585,7	705,1	1028,2	1632,6	2491,5	3789,8	6129,3
Samneysla	50,4	71,1	111,6	145,9	202,5	355,8	569,4	855,3	1329,4	2139,1
Vextir	3,4	4,5	7,9	18,0	24,0	33,5	64,5	76,0	88,0	150,7
Neyslu- og rekstrartilfærslur	86,8	121,8	203,9	274,7	310,7	412,5	720,3	1144,9	1700,1	2789,7
Til almennatrygginga	56,8	81,0	115,8	165,0	199,0	232,4	428,7	659,7	1040,4	1788,6
Niðurgreiðslur	16,8	21,4	37,4	53,8	51,6	57,7	117,8	224,9	270,5	388,5
Annað	13,2	19,4	50,7	53,9	60,1	122,4	173,8	260,3	389,2	612,6
Fjármunamyndun	15,9	21,3	30,1	47,9	47,0	80,1	96,1	143,3	288,1	440,3
Fjármagnstilfærslur	27,5	32,6	56,6	99,2	120,9	146,3	202,3	272,0	384,2	609,5
3. Rekstrarfjöfðuð, tekjur umfram gjöld	1,3	-2,5	-32,9	-75,3	8,1	-25,4	-16,1	-11,1	139,0	174,9
B. Lána- og viðskiptareikningar										
4. Láanveitingar, nettó	0,1	0,1	0,4	4,9	5,2	5,4	23,2	11,2	8,0	55,5
5. Lántökur, nettó ¹⁾	6,2	6,9	8,3	21,8	19,1	39,0	57,2	40,7	83,1	179,0
6. Lánaþjófðuð	6,1	6,8	7,9	16,9	13,9	33,6	34,0	29,5	75,1	123,5
7. Viðskiptareikningar	-6,3	-7,3	-8,9	3,4	-27,2	-25,8	-55,8	4,1	-152,0	113,3
C. Greiðsluþjófðuð	1,1	-3,0	-33,9	-55,0	-5,2	-17,6	-37,9	22,5	62,1	185,1
Sem hlutfall af vegrri þjófðarframléiðlu, markaðsvirði										
Tekjur	27,1	25,7	26,7	26,5	26,8	26,3	28,3	29,5	29,3	30,8
Útgjöld	26,9	26,0	29,1	30,4	26,5	27,0	28,6	29,6	28,2	29,9
Rekstrarfjöfðuð	0,2	-0,3	-2,3	-3,9	0,3	-0,7	-0,3	-0,1	1,0	0,9
Greiðsluþjófðuð	0,2	-0,3	-2,4	-2,9	-0,2	-0,5	-0,7	0,3	0,5	0,9

1) Lán hjá Seðlabanka ekki meðtalín.

Heimild: Ríkisreikningur.